

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní studia - diplomacie

Mnichovská dohoda a versailleský systém mezinárodních vztahů

(bakalářská práce)

Autor: Veronika Miňovská

Vedoucí práce: prof. PhDr. Zdeněk Veselý, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne 13. 5. 2010

.....

podpis studenta

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Zdeňku Veselému, CSc. za odborný dozor a pomoc při zpracování této bakalářské práce, za jeho trpělivost a cenné připomínky.

OBSAH

Seznam použitých zkratek	2
ÚVOD.....	3
1. Poválečné uspořádání mezinárodních vztahů v Evropě a postavení Německa	5
1.1. Pařížské mírové smlouvy a změna uspořádání Evropy	5
1.2. Německo a Versailleská mírová smlouva	6
1.2.1. Válečné reparace a odzbrojení Německa a počátek politiky appeasementu	7
1.2.2. Všeobecné odzbrojení a politika kolektivní bezpečnosti	10
2. Nacistické Německo a versailleský systém.....	13
2.1. Krach odzbrojovací konference a projekt “východního paktu”	14
2.2. Vypovězení Versailleské smlouvy	18
2.3. Selhání systému kolektivní bezpečnosti ve 30. letech.....	19
2.3.1. Japonská okupace Mandžuska	19
2.3.2. Italská agrese proti Habeši	20
2.3.3. Obsazení Porýní německými vojsky	23
2.3.4. Španělská občanská válka	26
2.3.5. Anšlus Rakouska.....	27
2.4. Hossbachův protokol a rozmach appeasementu	29
3. Mnichovská dohoda	33
3.1. Sudetský problém	33
3.1.1. Sudetendeutsche Partei ve službách Adolfa Hitlera.....	34
3.2. Diplomatické aktivity na jaře a v létě 1938	36
3.2.1. Květnová panika	36
3.2.2. Mise lorda Runcimana	37
3.2.3. Chamberlainova jednání s Hitlerem.....	38
3.3. Mnichovská konference	41
ZÁVĚR.....	43
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	45
PŘÍLOHY	Error! Bookmark not defined.
Příloha 1: Mnichovská dohoda	Error! Bookmark not defined.
Příloha 2: Německo-anglické prohlášení z 30. září 1938.....	Error! Bookmark not defined.
Příloha 3: Obrazové materiály	Error! Bookmark not defined.
Příloha 4: Mapy k odstoupení Sudet	Error! Bookmark not defined.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ADAP - Akten zur deutschen auswärtigen Politik, Akta německé zahraniční politiky

AMZV - Archiv ministerstva zahraničních věcí

ČSR - Československá republika

DBFP - Documents on British Foreign Policy, Dokumenty britské zahraniční politiky

NSDAP - Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Národně socialistická německá dělnická strana

SdP - Sudetendeutsche Partei, Sudetoněmecká strana

SHF - Sudetendeutsche Heimatfront, Sudetoněmecká vlastenecká fronta

SN - Společnost národů

SSSR - Svaz sovětských socialistických republik

USA - United States of America, Spojené státy americké

ÚVOD

Mnichovskou dohodu lze bezpochyby považovat za významný akt mezinárodních vztahů 20. století. O tomto problému bylo napsáno již mnoho, a přestože názory jednotlivých autorů se v mnohém různí, v jeho obecném hodnocení docházejí ke shodě. Mnichovská konference a její výsledek v podobě Mnichovské dohody způsobil konečný rozpad versailleského systému mezinárodních vztahů a znamenal zásadní historický zlom, který určil další směřování dějin. Tato smlouva je výsledkem ve 20. a zejména 30. letech prosazované politiky appeasementu, a to nejen vůči Německu, ale také vůči fašistické Itálii; a zároveň krachu systému kolektivní bezpečnosti představované především nově vzniklou mezinárodní organizací Společností národů.

Kromě toho jde o dokument, který se českého národa velmi citlivě dotýká. Veřejností bývá velice zjednodušován a mezinárodně-politické souvislosti, jež se podílely na zapříčinění toho, že byl takový dokument nakonec podepsán, jsou často opomíjeny. Ve své práci bych se proto chtěla zaměřit ne na často zmiňované a přesto stále ne zcela vyřešené důsledky, ale právě na příčiny a události, které k podepsání Mnichovské dohody, ať již přímo, nebo nepřímo, vedly. Budu se tedy tímto problémem zabývat z hlediska mezinárodních vztahů od skončení první světové války a vzniku versailleského mírového systému, až do podepsání vlastní Mnichovské dohody, tedy přibližně ve 20. a 30. letech 20. století.

V první kapitole se zaměřím na poválečné uspořádání mezinárodních vztahů v Evropě, na vznik versailleského systému a jeho konkrétní podobu. Část kapitoly bude věnována Versailleské mírové smlouvě a jejím důsledkům. Také se budu zabývat politikami jednotlivých evropských mocností, jejich vizemi nového mocenského uspořádání Evropy a konfliktem politiky kolektivní bezpečnosti, prosazovanou zejm. Francií, s politikou appeasementu, spojovanou zpočátku především s Velkou Británií, v pozdějších letech však uplatňovanou i Francií. Tento střet se tak objeví i v kapitole druhé.

Druhou kapitolu věnuji nástupu nacismu v Německu, jeho příčinám, zejm. ve vztahu k versailleskému systému, i jeho důsledkům. Zmíním zde také zapojení Sovětského svazu do systému kolektivní bezpečnosti. Několik příkladů selhání tohoto systému ve 30. letech bude zaujímat značnou část této kapitoly, jelikož se budu snažit dokázat, že tato selhání kolektivní bezpečnosti, samozřejmě v kombinaci s politikou

appeasementu, se významnou měrou podílela na posílení Hitlerovy odvahy ke stále závažnějším porušením mezinárodních dohod.

Ve třetí kapitole se budu věnovat postupné eskalaci sudetského problému, událostem bezprostředně předcházejícím podepsání Mnichovské dohody a stanoviskům jednotlivých mocností k těmto událostem. Pokusím se dokázat nebo vyvrátit teorii, že versailleský systém byl od počátku špatně nastaven a odsouzen k zániku, a že už Versailleská smlouva způsobila, že další válka byla nevyhnutelná.

Jak jsem již výše uvedla, Mnichovská dohoda je tématem, kterým se zabývalo již mnoho autorů, a o kterém bylo napsáno opravdu velké množství historických prací. Některé z nich, psané většinou českými autory, však pro mou práci nejsou vhodné, zejm. z důvodu jednostrannosti, se kterou je na celý problém nahlíženo. Cílem mé práce je globální pohled na mezinárodní vztahy dané historické etapy. Snažila jsem se tedy použít i knihy psané zahraničními autory a u českých jsem hledala takové autory, kteří při psaní zahraniční literaturu nebo archivy využívali.

Vzhledem k delší časové etapě, kterou ve své práci analyzuji, bylo pro jednotlivé kapitoly mé práce nutné použít různé knihy. Některé vynikající práce týkající se Mnichovské dohody často začínaly až událostmi 30. let, a naopak jiné knihy velmi dobře popisovaly vývoj ve 20. a začátku 30. let, události těsně předcházející podepsání Mnichovské dohody však zmiňují o mnoho stručněji. V první kapitole tedy často využívám především knihy *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce* od P. Nevilla a *Příčiny druhé světové války* autora A. J. P. Taylora. Přestože první jmenovaná kniha se zaměřuje na britská stanoviska k jednotlivým událostem a je napsána britským autorem, po studiu dalších knih si ji dovoluji označit za velmi objektivní. Druhá kniha bývá označována za kontroverzní, přesto však obsahuje velmi relevantní informace a některé její „kontroverznější“ pasáže považuji za hodné zamyšlení.

Pro psaní druhé kapitoly jsem použila zejména dílo R. Kvačka, *Nad Evropou zataženo*. Tuto knihu považuji za velice přínosnou, a dovolím si dokonce říct za jednu z nejlepších, se kterou jsem se při studiu tohoto tématu setkala. Podrobně popisuje i události, které jiní autoři opomenuli, nebo zmínili jen velmi stručně, a které já osobně považuji za významné k pochopení dalšího vývoje.

Třetí kapitolu významně ovlivnila kniha Mnichovská dohoda 1938 autora B. Čelovského. Toto historické dílo se zaměřuje až na události let 1937 a 1938, zato však velmi detailně. Přestože bylo napsáno již v 50. letech, tedy dlouho před otevřením

mnoha archivů, podané informace se shodují s díly, jejichž autoři mohli využívat podstatně více pramenů.

1. POVÁLEČNÉ USPOŘÁDÁNÍ MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ V EVROPĚ A POSTAVENÍ NĚMECKA

První světová válka dozajista patří k významným mezníkům novodobé historie lidstva, ať už se na ni díváme z jakéhokoli hlediska. Z pohledu mé práce není však ani tak významná válka samotná, jako spíše nově vzniklá situace na poli mezinárodních vztahů, která ji následovala. Tento nově nastolený mezinárodní systém vzniklý v letech bezprostředně následujících po skončení první světové války bych na dalších řádcích ráda blíže popsala právě proto, že byl klíčovým pro další směřování dějin.

1.1. PAŘÍŽSKÉ MÍROVÉ SMLOUVY A ZMĚNA USPOŘÁDÁNÍ EVROPY

Výsledky první světové války velmi výrazně měnily poměr sil v Evropě a vytvářely zde také nové hranice. Nové evropské uspořádání bylo proto hlavním tématem Pařížské mírové konference. Její průběh byl nesmírně komplikovaný a jednání trvala téměř dva roky. Jejím výsledkem bylo vytvoření versailleského mírového systému, který, jak zúčastnění státníci doufali, bude zárukou budoucího mírového vývoje na kontinentě. Během dalších let se však ukázalo, že je tomu spíše naopak, a že tento nově vzniklý systém mezinárodních vztahů podněcoval vznik dalších sporů.

Výsledkem Pařížské mírové konference bylo podepsání pěti pařížských mírových smluv; Versailleské mírové smlouvy s Německem, Saint-Germainské mírové smlouvy s Rakouskem, Trianonské mírové smlouvy s Maďarskem, Neuillyské mírové smlouvy s Bulharskem a Sèvreské mírové smlouvy s Tureckem. Dále se však své práci budu nejčastěji věnovat jen jedné z nich, Versailleské mírové smlouvě, jelikož její obsah je z hlediska tématu práce velmi důležitý. Všechny výše jmenované smlouvy však přinesly velké změny v uspořádání Evropy a „nakreslily“ nové státní hranice. Došlo tak k zániku nebo významnému zmenšení území některých velkých státních celků, jako například Německého císařství, Rakouska - Uherska nebo Ruska, a na jejich původním území vzniklo mnoho nových menších států. K největším změnám došlo v prostoru střední a jihovýchodní Evropy. Nově vzniklé státy na tomto území se staly

francouzskou sférou zájmu a tato aliance byla dominantním tématem francouzské zahraniční politiky¹. Toto partnerství bylo výhodné po obě strany - malé státy měly oporu západní mocnosti a Francie v těchto zemích spatřovala cordon sanitaire proti sovětskému bolševismu. Francie však měla pro alianci i bezpečnostní důvody. Přibližně čtyřicetimilionová Francie by v případném konfliktu byla v jasně slabší pozici, než Německo s asi 65 miliony obyvatel. Situace se ale pro Francii jevila mnohem příznivěji, pokud k vlastnímu obyvatelstvu připočítala asi 42 milionů obyvatel Polska a Československa².

Významným problémem, které toto nové uspořádání přineslo, však byl fakt, že se nepodařilo dosáhnout vytvoření takových státních hranic, které by se kryly s hranicemi národními, čímž došlo k porušení práva národů na sebeurčení. Toto bylo jedním z nejslabších míst Versailleské smlouvy a právě proti tomuto místu byl později veden rozhodující útok na versailleský systém, který měl v budoucnu vyvolat druhou světovou válku. Versailleský mírový systém byl vlastně souborem navzájem si odporujících zásad, což bylo důvodem, proč muselo, dříve nebo později, zákonitě dojít k jeho rozpadu.³

Jednalo se, mimo jiné, právě o nově vzniklou Československou republiku, ve které z celkového počtu přibližně 13,5 milionů obyvatel žilo přes 3 miliony Němců, více než 700 tisíc Maďarů, téměř půl milionu Rusínů a další statisíce obyvatel jiných národností. Spravovat zemi, jejíž obyvatelstvo tvořily z více než 30% občané jiné než československé národnosti, nebylo snadné a logicky vedlo k mnoha sporům. Tyto spory však nezůstaly vnitropolitickými. Zásluhou různých faktorů dostaly zahraničně-politický rozměr a staly se tak později jednou z významných Hitlerových politických zbraní.

1.2. NĚMECKO A VERSAILLESKÁ MÍROVÁ SMLOUVA

Versailleská smlouva byla výsledkem velmi náročných jednání, a přesto už od svého podepsání byla terčem kritiky. A to samozřejmě ze strany Německa, pro které znamenala nesmírnou národní potupu, ale ozývaly se i nesouhlasné hlasy ze zemí Dohody. Z obou stran byl kritizován především článek 231 Versailleské smlouvy, který

---

¹ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 55

² TAYLOR, A. J. P. *Příčiny druhé světové války*, str. 55

³ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 16-17

označuje Německo za jediného viníka války a nechává Německo tuto vinu uznat a vzít na sebe veškerou odpovědnost.⁴

Potupné pro Německo bylo nejen samotné znění smlouvy, ale také způsob, jakým se s německou delegací ve Versailles jednalo. Němci se dlouhé měsíce připravovali na závěrečné vyjednávání, ke kterému nakonec vůbec nedošlo.⁵ Po příjezdu do Versailles bylo Němcům znění smlouvy přečteno a ponechán pouze čas na krátké vyjádření. Německo samozřejmě očekávalo, že k němu západní mocnosti příliš shovívavé nebudou, to, co však ve Versailles vyslechli, jim vyrazilo dech. Německý ministr zahraničí Brockdorff-Rantzau později prohlásil: „*Tento tlustý svazek je zcela zbytečný. Mohli celou tu záležitost vyjádřit jen jednou větou - L'Allemagne renonce à son existence. [Německo se vzdává své existence]*”⁶ Tento pocit obrovského zostuzení, který pocítovala nejen německá delegace, ale i celé Německo, a který s léty nevyprchával, ba naopak sílil, se stal základem pro budoucí úspěch nacionalistů v Německu.

Smlouva také zanechala k dalšímu řešení velmi významnou otázku poválečného uspořádání, kterou byla otázka reparací. V článku 233 Versailleské smlouvy můžeme číst pouze toto: „*Výše náhrad, jimiž je Německo za uvedené škody povinno, bude určena mezispojeneckou komisí,...*”⁷ Smlouva tedy neuváděla přesnou výši reparací, které má Německo zaplatit.

1.2.1. VÁLEČNÉ REPARACE A ODZBROJENÍ NĚMECKA A POČÁTEK POLITIKY APPEASEMENTU

Jednou z problematických a zároveň nejdiskutovanějších částí Versailleské smlouvy byly tedy již od počátku články týkající se válečných reparací, které mělo Německo platit vítězným státům, a odzbrojení Německa. Postoj jednotlivých mocností právě k této části smlouvy se jednak lišil a jednak často procházel značným vývojem, a to především v případě Velké Británie. Navíc se později ukázalo, že argumentace, i když nejen, touto částí Versailleské smlouvy byla hojně využívána při nástupu nacismu v Německu. Proto považuji znalost těchto postojů a jejich vývoje za velmi důležitou a ráda bych se jim tak věnovala podrobněji.

---

⁴ Versailleská smlouva, Část VIII., Oddíl I., Článek 231, odkazováno dle LUKÁŠEK, L., *Komentované dokumenty ke studiu mezinárodního práva, I. díl*, str. 125

⁵ MACMILLANOVÁ, M., *Mírovníci: Pařížská konference 1919*, str. 450

⁶ NOWAK, K. F., *Versailles*, str. 225, citováno dle MACMILLANOVÁ, M., *Mírovníci*, str. 452

⁷ Versailleská smlouva, Část VIII., Oddíl I., Článek 233, citováno dle LUKÁŠEK, L., *Komentované dokumenty ke studiu mezinárodního práva, I. díl*, str. 125

Asi největšími změnami prošel postoj Velké Británie. V měsících a letech následujících po skončení první světové války, byla britská veřejnost jasně nakloněna tomu, aby Německo, jakožto viník, poskytovalo vítězným státům vysoké finanční náhrady. Tuto skutečnost lze dobře ilustrovat na jednom z titulků deníku Daily Mail z konce roku 1918, který zněl „*Hunové musí platit*“⁸. Veřejnému mínění podléhá i britská vláda v čele s premiérem Lloydem Georgem (přestože jeho osobní názory byly zřejmě poněkud jiné, jak se lze domnívat z jeho díla, které představím níže).

Během několika let se však britská politika vůči Německu mění. Spojené království se distancuje od francouzské a belgické intervence v Porúří v roce 1923 a roste zde pocit, že francouzská politika je vůči Německu příliš tvrdá. Objevují se také významní kritici Versaillské smlouvy v takové podobě, v jaké byla podepsána. Jedním z prvních kritiků, který své názory na Versaillskou smlouvu a zejm. na výši reparací dokonce shromáždil v knize *The Economic Consequences of the Peace* byl John M. Keynes. Tento britský ekonom zastával názor, že vymáhání reparací způsobí celoevropské ekonomické problémy, jelikož německé hospodářství je významnou složkou evropského ekonomického systému. Dalším z významných děl kritických k Versaillské smlouvě je *Memorandum z Fontainebleau*, dílo výše zmíněného Davida Lloyda George. Krátký citát z tohoto dokumentu jasně dokazuje, že někteří britští politici si byli vědomi možných následků Versaillské smlouvy: „*Můžete Německo zbavit všech kolonií, omezit jeho armádu na pouhou policejní sílu a jeho loďstvo redukovat na podřadnou úroveň; přesto, jakmile začne mít pocit, že se s ním během vyjednávání o míru v roce 1919 špatně zacházelo, bude hledat prostředky, jak se svým dobyvatelům pomstít*“.⁹

Ke kritikům z řad politiků můžeme řadit i Winstona Churchilla, který také kritizoval přílišné nároky Francie a považoval „*mírové podmínky uzavřené ve Versailles za přehnané*“¹⁰.

---

⁸ Daily mail, 12/12/18, citováno dle NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 18

⁹ Fontainebleau Memorandum, dostupné na:

<http://www.nationalarchives.gov.uk/education/greatwar/transcript/g5cs1s2t.htm>. („*You may strip Germany of her colonies, reduce her armaments to a mere police force and her navy to that of a fifth rate power; all the same in the end if she feels that she has been unjustly treated in the peace of 1919 she will find means of exacting retribution from her conquerors.*“)

Výše uvedený český překlad citovaný dle Neville, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 22-23

¹⁰ Gilbert, M., *Churchill: An Unruly Life*, str. 143, citováno dle NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 26

V roce 1923 byla již většina britských politiků přesvědčena o tom, že Versailleskou smlouvu je třeba revidovat a dosáhnout tak zlepšení vztahů s Německem, a za toho, kdo by mohl ohrožovat bezpečnost na kontinentě, nepovažovali Německo, ale spíše Francii. Někteří britští politici dokonce přicházeli s názorem, že je třeba Německo před Francií chránit, a to i silou, bude-li to potřeba¹¹.

Postoj USA není vzhledem k tématu mé práce zásadní, proto jen zjednodušeně uvedu, že se podobal pozdějšímu stanovisku Velké Británie a že Spojené státy netrvaly na vysokých reparacích a dokonce se zřekly svého podílu na nich. Nepřímo však působily na evropské mocnosti tím, že trvaly na splácení válečných dluhů. I to byl pro Francii argument k prosazování svého postoje, kterým se zabývám dále.

Postoj Francie k válečným reparacím byl mnohem konstantnější, než britský. Francie požadovala stanovení co nejvyšší částky a vymáhání placení reparací bez ohledu na momentální stav německé ekonomiky. Roku 1921 byla Reparační komise schválena konkrétní suma, kterou mělo Německo zaplatit. Německo tuto sumu přijalo, vzhledem ke své tíživé ekonomické situaci však požádalo o několikaleté reparační moratorium. To ale bylo Francií odmítnuto.

Tvrdý postoj Francie, oproti ostatním mocnostem, je však logický, podíváme-li se na okolnosti jejíma očima. Zprv je třeba podotknout, že pro Francii byl určen největší podíl z reparací, a to více než polovina celkové částky¹². Měla tedy logicky největší zájem na tom, aby částka, která měla být zaplacená Německem, byla co nejvyšší. Zadruhé se cítila Německem nejvíce ohrožena, proto taková snaha o jeho ekonomické (i vojenské) oslabení. Velká Británie ani Spojené státy neměly tak silné bezpečnostní důvody - pro USA samozřejmě Německo v jeho současné situaci nepředstavovalo ani nejmenší bezpečnostní hrozbu, Velká Británie zase požívala geografických výhod ostrovního státu. Kromě toho už při předchozích jednáních dosáhla toho, co bylo nejdůležitější pro její bezpečnost - zabavení německé flotily a kolonií¹³.

Poté, co se názory Francie a Velké Británie společně s USA rozcházely stále více a více, byla Francie nakonec nucena jejich postojům ustoupit a přistoupit na nová

---

¹¹ NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 26 - 28

¹² VESELÝ, Z., *Dějiny mezinárodních vztahů*, str. 232

¹³ NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 20 a 23

jednání ohledně reparací. Francie tak ztrácí své dosavadní hegemonní postavení v Evropě.¹⁴

Následovala další a další jednání o výši reparací a způsobu jejich splácení, o kterých se, vzhledem k rozsahu mé práce, zmíním jen okrajově. Německu byly přiznávány různé úlevy v podobě několikanásobného snížení celkové částky, odkladů placení reparací i válečných dluhů, půjčky apod. reprezentované zejm. Dawsoвым a Youngovým plánem a Hooverovým moratoriem. Německo však přesto reparačním požadavkům nikdy nedostalo.¹⁵

1.2.2. VŠEOBECNÉ ODZBROJENÍ A POLITIKA KOLEKTIVNÍ BEZPEČNOSTI

Další zásadní otázkou, nastolenou Versailleskou smlouvou, byl problém všeobecného odzbrojení. Všechny státy se k němu zavázaly už podpisem Versailleské smlouvy, ve které se píše „*Aby bylo umožněno připravití obecné omezení zbrojení u všech národů, zavazuje se Německo...*“¹⁶. Všeobecné odzbrojení navíc státy schválily vstupem do SN, jelikož se v článku 8 Paktu o Společnosti národů píše toto: „*Členové Společnosti uznávají, že zachování míru vyžaduje, aby zbrojení států bylo omezeno na nejmenší míru, ...*“¹⁷ Ani v jednom případě není sice řečeno, v jakém poměru k Německu má odzbrojení vítězných států proběhnout, přesto ale šlo o závazek, kterému, jak si byly mocnosti vědomy a jak jim také bylo Německem hojně připomínáno, bude třeba dostát. Konkrétní akce, týkající se vlastního odzbrojení, ale zatím nepřicházely.

Ve dvacátých letech však došlo k některým zásadním krokům týkajícím se kolektivní bezpečnosti. Touto otázkou se zabývala především nově vzniklá organizace Společnost národů. Jedním z prvních výsledků jejích jednání bylo přijetí Ženevského protokolu, který zakazoval útočnou válku a požadoval, aby spory mezi státy byly řešeny mírovými prostředky. Jeho porušení by vedlo k sankcím, o kterých by v jednotlivých případech rozhodovala Rada SN a naopak napadenému státu byla přislíbena pomoc ostatních členů. Tento dokument byl přijat v roce 1924, avšak některými zeměmi, mezi jinými i Velkou Británií, nebyl ratifikován, a tak nikdy nevstoupil v platnost.

¹⁴ VESELÝ, Z., *Dějiny mezinárodních vztahů*, str. 233

¹⁵ VESELÝ, Z., *Dějiny mezinárodních vztahů*, str. 234

¹⁶ Versailleská smlouva, Část V., Oddíl I., dostupné na <http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/696/s.155/701?l=217/1921>

¹⁷ Pakt o Společnosti národů, Článek 8, dostupné na: <http://smsjm.vse.cz/wp-content/uploads/2008/10/sp12.pdf>

S dalším krokem ve smyslu kolektivní bezpečnosti přišlo, možná trochu překvapivě, Německo. Německý kancléř Gustav Stresemann přišel s návrhem mírového paktu Německa s Francií, který by byl garantován Velkou Británií a Itálií. Tento návrh se velice zamlouval Velké Británii, protože přesně zapadal do její politiky udržování statu quo na kontinentě. Nadšená jím byla i Itálie s vidinou toho, že se stane rozhodčím mezi dvěma mocnostmi a její slovo nabude větší váhy. Francie nad tímto návrhem už tolik nadšení neprojevila. Pochopila, že s jeho přijetím ztratí možnost - které už jednou využila - pohrozit Německu v oblasti Porýní.¹⁸ Přesto ale Francie s návrhem nakonec souhlasila. Problémem však bylo to, že tento pakt negarantoval německé východní hranice. Francouzský ministr zahraničí Aristide Briand tedy po Německu požadoval, aby zaručilo, že bude respektovat všechny své hranice; západní, ale i východní. S tím však nesouhlasilo nejen Německo, pro které bylo nemyslitelné uznat hranice s Polskem¹⁹, ale ani Velká Británie. Austen Chamberlain, v té době sekretář pro zahraniční záležitosti, prohlásil o polském koridoru, že „*pro něj britská vláda nebude riskovat kosti jediného granátníka*“²⁰ Briand tedy přišel ohledně východních hranic s alternativním řešením. Francie potvrdila Československu a Polsku své záruky a se signatáři z Locarna se dohodla, že její případné aktivity v tomto prostoru nebudou považovány za agresi proti Německu. V této podobě se tedy na Locarnské konferenci v roce 1925 podařilo uzavřít Rýnský garanční pakt, který evropským zemím přinesl krátkou naději na urovnání mezinárodních vztahů.

Další pokračování v politice kolektivní bezpečnosti vzala do rukou Francie. Po ztrátě hegemonního postavení, a poté, co se na kontinentě ocitla se svými stanovisky osamocená, hledala spojence v zámoří. Výsledkem jejího jednání s USA bylo v roce 1928 přijetí Briand-Kellogova paktu, který zakazoval válku jako prostředek politiky. Stal se tak prvním ratifikovaným zahraničně-politickým dokumentem, ve kterém je použití síly považováno za nepřípustný způsob řešení mezinárodních sporů²¹, a tím vlastně i opěrným bodem politiky kolektivní bezpečnosti.

---

¹⁸ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 68-69

¹⁹ Německo nazývalo nově vzniklé státy - Československo, Polsko a Jugoslávii - „sezónními státy“, což jasně naznačovalo, že jejich existence je pouze dočasná.

NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 29

²⁰ SELF, R.C., *The Austen Chamberlain Diary and Letters*, str. 270, citováno dle: NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 29

²¹ LUKÁŠEK, L., *Komentované dokumenty ke studiu mezinárodního práva, I. díl*, str. 11

Na počátku 30. let už diskuse o všeobecném odzbrojení nabíraly konkrétnější směr a jejich vrcholem bylo uspořádání celosvětové konference o odzbrojení v roce 1932, kterou svolala Společnost národů do Ženevy. Jak se však dalo předpokládat, jednotlivé mocnosti dávaly přednost vlastním zájmům a ty se zřetelně promítaly do jejich stanovisek k problému odzbrojení. Francie, jejímž největším zájmem bylo udržet si vliv na kontinentu, navrhovala vytvořit společnou evropskou armádu, jejímž velením by byla pověřena Společnost národů. Německé stanovisko počítalo se zrovnoprávněním, což by pro Německo samotné v podstatě znamenalo znovuvyzbrojení. Italský vychytralý návrh zakazoval bitevní lodě, na které Itálie stejně neměla dost finančních prostředků. Velká Británie přišla s návrhem omezit armády všech států a Sovětský svaz tento britský požadavek dovedl do extrému, když požadoval úplné odzbrojení a zrušení všech armád.

Konečné usnesení se nejvíce blížilo německému návrhu, když počítalo s navýšením stavu německé armády, i když ne v takové míře, jak Německo požadovalo, a snížením stavu vojsk ostatních zemí. Německo však ani s touto, pro něj poměrně výhodnou, variantou nesouhlasilo. Moci se zde už chopil nacistický režim v čele s Hitlerem, který nepřipouštěl žádné kompromisy. Německo tak konferenci opustilo a následně vystoupilo i ze Společnosti národů.

V pozadí jednání o odzbrojení probíhalo jednání o vzájemných bezpečnostních zárukách. Francie, poté co podpořila odzbrojování, doufala ve zvýšení podpory od Velké Británie, ta zase stála o bezpečnostní záruky od USA. Britská vláda se však zaměřovala především na své hospodářské problémy a v USA po volbách v prosinci 1932 převládl izolacionismus a neochota se jakkoli výrazněji zapojovat do evropských záležitostí. K posílení vzájemných bezpečnostních záruk mezi velmocemi tak nedošlo.

Kolektivní bezpečnost, jež se ve dvacátých letech zdála být ideálním prostředkem k udržení světového míru, ale čekalo ve třicátých letech několik vážných zatěžkávacích zkoušek. V mnoha z nich však bohužel neobstála, jak se pokusím nastínit v následujících kapitolách.

2. NACISTICKÉ NĚMECKO A VERSAILLESKÝ SYSTÉM

Podepsání Versailleské smlouvy vyvolalo v Německu obrovskou vlnu nesouhlasu. Němci, kteří stále ještě nechápali, proč vlastně jejich země kapitulovala, když její vojenské možnosti ještě nebyly zcela vyčerpány, se už vůbec nedokázali smířit s tím, že jejich státníci podepsali tak potupnou smlouvu. Nejvíce se Němci cítili zahanbeni zněním článku č. 231 Versailleské smlouvy, který za viníka války označil Německo: „...*Německo uznává, že Německo a jeho spojenci jsou jako jeho původci odpovědní za všechny ztráty a škody, jež utrpěly vlády...a jejich státní příslušníci následkem války vnucené jim napadením od Německa a jeho spojenců.*“²² a z něho vyplývající povinnost platby válečných reparací.

Země se tedy po skončení války ocitla v úplném hospodářském, ale i morálním rozkladu. Když se ke všem těmto potížím přidaly ještě dopady hospodářské krize a Německo bylo na pokraji zhroutení, využily situace extremistické strany, reprezentující krajní pravici i levici. Na jedné straně stála Komunistická strana Německa a proti ní nacionalistická pravice, reprezentovaná zejm. NSDAP. Obě strany měly silnou voličskou základnu, která se začala střetávat i v ulicích a revoluce byla „na spadnutí“. V této situaci jmenoval německý prezident Paul von Hindenburg Adolfa Hitlera říšským kancléřem. Hitler nebyl jmenován s úmyslem, že přinese nějaké závratné změny, natož s vidinou toho, že povede zemi do války. Byl pro německé politické špičky jen osobností, která dokáže utvořit většinu v zemském sněmu a tak po letech vlády pomocí prezidentských dekretů vytvořit opět skutečnou vládu. Politici, kteří ho dosadili, samozřejmě současně s tím očekávali, že Hitler se jim za jmenování odvděčí loajalitou a moc budou mít v rukou de facto stále oni. Tyto kalkulace se však záhy ukázaly být mylné.

Hitler se první světové války aktivně účastnil jako voják. O německé kapitulaci se dozvěděl v nemocnici, kde byl hospitalizován poté, co byl zasažen bojovým plynem. Tato zpráva ho hluboce zasáhla. Ani tehdy, ani v budoucnu nepřijal tvrzení, že německá armáda byla doopravdy poražena. Tento názor se stal základním bodem jeho myšlení i jeho pozdější propagandy. Hitler si velmi záhy získal sympatie německého národa. Hlásal přesně to, co Němci chtěli slyšet; dokázal zformulovat myšlenky, které zaznívaly

---

²² Versailleská smlouva, Část VIII., Oddíl I., Článek 231 dostupné na <http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/696/s.155/701?l=217/1921>

z německých hospod. Jako velice silný argument mu posloužily výše uvedené části Versailleské smlouvy, které se pro Němce staly symbolem nespravedlnosti západních mocností vůči Německu.

Po svém nástupu k moci začal Hitler, oproti očekávání těch, kteří Hitlerovi k moci pomohli, dělat změny téměř ve všech oblastech, snad s výjimkou zahraniční politiky. Jeho hlavním zájmem v zahraniční politice bylo dostat Německo ze spárů zotročující Versailleské smlouvy, v čemž se nerozcházel s postoji svých politických předchůdců. Pro svůj cíl však zvolil jinou metodu - trpělivost a vyčkávání, a to alespoň do té doby, než mu úsudek zkazila snadná vítězství.²³ Zprvu bylo toto vyčkávání možná dáno tím, že se o zahraniční politiku příliš nezajímal a zaměřoval se spíše na vnitřní záležitosti, jelikož v Německu to stále vřelo. Později však byl mistrem ve vyčkávání a v souboji nervů.

Boj proti versailleskému systému Hitler ztotožňoval s bojem proti francouzskému postavení v Evropě. Pro tento boj si vybral za spojence Británii a Itálii, a to z toho důvodu, že pro oba tyto státy byla východní Evropa zcela mimo jejich zájmy. Naopak pro Hitlerův „Drang nach Osten“ byla právě tato oblast zásadní.

2.1. KRACH ODZBROJOVACÍ KONFERENCE A PROJEKT „VÝCHODNÍHO PAKTU”

Poté, co se odzbrojovací konference dostala do slepé uličky, přišla Itálie se svou ideou přeměny versailleského systému. Jako první přednesl Mussolini svůj návrh na vytvoření „Paktu čtyř“ tam, kde čekal nejsilnější podporu, tedy v Německu, pro které návrh znamenal šanci dosáhnout opravdové rovnosti ve zbrojení.²⁴ Anglie zase v návrhu viděla možnost lepší kontroly Hitlerových aktivit. Naproti tomu Francie návrhem, který by Německo zrovnoprávnil, nadšena nebyla a Malá dohoda ho zpočátku přímo odmítala. Souhlas dala až poté, co Francie malodohodovým státům přislíbila garance.

Se zajímavým alternativním návrhem přišel československý ministr zahraničí Edvard Beneš. Ten navrhl vytvoření paktu mezi Anglií, Francií, USA a případně dalšími zeměmi, které by měly zájem. Až po podepsání těmito zeměmi by dohoda byla k přijetí nabídnuta Německu a Itálii. Tyto dvě země by tak neměly možnost se podílet

---

²³ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 85

²⁴ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 26

na jejím sestavování. Přestože Francie by o tomto návrhu byla ochotna uvažovat, Anglii byl smeten ze stolu.

Pakt čtyř byl nakonec v červnu 1933 podepsán, nevstoupil však v platnost. V říjnu 1933 se Hitler rozhodl opustit konferenci o odzbrojení a o měsíc později Německo vystoupilo i ze Společnosti národů. Následovalo německé vyčkávání, zda nenastanou nějaké odvetné akce (i když Hitler je příliš nepředpokládal, vzhledem k tomu, že ani Japonsko, které konferenci opustilo o několik měsíců dříve, nebylo nijak potrestáno). K ničemu však nedošlo. Evropské země jednoduše nebraly Hitlerova varování vážně. Mussolini předpokládal, že Hitlerova slova jsou jen chvástání, stejně jako jeho. Francii a Itálii zachvátily spíše obavy s hospodářského zhroutení Německa, než z jeho zbrojení. „*Veškeré novodobé zkušenosti říkaly, že moc přichází s bohatstvím, a Německo se roku 1932 zdálo být skutečně velice chudé.*“²⁵ Bohužel však Hitlera podcenily. Za zády odzbrojovacích jednání už Německo začalo s plánovitou výstavbou útočné armády.²⁶

Říjen 1933 byl tedy jedním z prvních významných momentů pro další vývoj vztahů na kontinentě. Hitler zde poprvé zkouší, jak evropské mocnosti zareagují na jeho aktivitu, která odporuje cílům, jež si všichni ve Versailles vytyčili. Když se nic nestalo a Hitler se tak přesvědčil o tom, že mu narušení evropských mírových plánů bez problémů projde, zašel, tentokrát stále ještě pouze slovy, v březnu 1935 zase o něco dál, jak se ještě blíže zmíním v další podkapitole.

Sovětský svaz, na rozdíl od evropských velmocí, bral Hitlerovy výroky vážně. Věřil, že má v úmyslu zcela zničit komunismus a bál se, že evropským státníkům by to příliš nevadilo. Rozhodl se tedy pro obrat ve své dosavadní proněmecké politice, stal se jedním z nejhlasitějších propagátorů politiky kolektivní bezpečnosti a začal v tomto duchu vyjednávat mezinárodní smlouvy. První smlouvu o neútočení podepsal SSSR s Francií v listopadu roku 1932, následovala jednání se státy Malé dohody. Sledoval však spíše myšlenku kolektivní bezpečnosti se zapojením většího množství států, než jen podepsání bilaterálních smluv. V tomto duchu také vyzněl návrh na další dohodu představený Francii: „*SSSR souhlasí, aby účastníky této dohody byly Belgie, Francie, ČSR, Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Finsko, nebo některé z těchto zemí, ... musí se její účastníci zavázat k vzájemnému poskytnutí diplomatické, morální a podle*

---

²⁵ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 81

²⁶ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 75

*možností i materiální pomoci v případech vojenského útoku.*²⁷ Francie se k tomuto návrhu však zatím nevyjádřila.

Jednání mezi SSSR a Francií velmi pozorně sledovalo Německo. Wilhelmstrasse měla zájem na udržení rapallské politiky²⁸, Hitler to však, z důvodu svého antisovětského postoje, odmítal. Měl naopak zájem na rozvíjení vztahů s Anglií. V tom, že Anglie při odzbrojovacích rozhovorech navrhla souhlas s německým zbrojením v daných mezích, viděl Hitler potvrzení možnosti vzniku německo-italsko-anglické fronty proti Francii a vztahy s Anglií se snažil utužovat.

V dubnu 1934 konečně přijala Francie sovětskou výzvu a vystoupila se svým stanoviskem ohledně dalšího rozvíjení francouzsko-sovětských vztahů. Navrhla koncepci tzv. „Východního Locarna“ s účastí SSSR, Francie, Německa, ČSR, Polska a Pobaltských států. Podle Beneše bylo takové posílení francouzsko-sovětských vztahů významnou změnou v mezinárodním uspořádání.²⁹ Dosud se Francie ve svých sporech s Německem vždy musela obracet na Anglii a Itálii, které často stály spíše na straně Německa (ať už z důvodu politiky appeasementu v případě Londýna, nebo vzájemných sympatií v případě Říma) a nutily Francii do, pro ni nepříliš výhodných, kompromisů. Odteď měla Paříž možnost konzultace se SSSR, který její protiněmecké nálady sdílel. Sovětský svaz, Československo a po jistém zdráhání i Anglie, návrh přijali. Německo se snažilo přijetí paktu zabránit, navrhovalo tedy jako protiváhu uzavření dohod o neútočení. Hitler očekával, že jeho takto vyjádřená mírumilovnost nezůstane bez odezvy v Londýně. Poté, co však Anglie pakt přijala, Německo účast odmítlo a stejně se zachovalo i Polsko. SSSR, Francie i ČSR měly v plánu pokračovat v jednání i bez účasti Německa a Polska, jednání však přerušil teroristický útok na francouzského ministra zahraničí Barthoua, uskutečněný jugoslávskými teroristy ve službách německé rozvědky.³⁰

Na místo vedoucího francouzské diplomacie se tak dostal Pierre Laval, který byl díky svým výrokům z předchozích let znám jako zastánce sblížení s Německem. Musel sice brát ohled na silící hlasy požadující pokračování v Barthouově koncepci, neměl však v plánu pokračovat v jednáních se SSSR takovým tempem, jako jeho předchůdce a

---

²⁷ *Přehledy..., Meždunarodnaja žizň*, 1963, č. 6, str. 152, citováno dle KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 71

²⁸ Rapallská smlouva byla podepsána v dubnu 1922. Šlo o smlouvu mezi Sovětským svazem a Německem, ve které se obě země zřekly vzájemných válečných reparací, a která významně posílila vzájemné diplomatické vztahy.

²⁹ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 83

³⁰ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 94

zároveň si postupně připravoval půdu pro zlepšování vztahů s Německem.³¹ První etapa obnoveného jednání o Východním paktu se nesla v duchu snahy o změnu polského a německého stanoviska. Ani v jednom případě ale Laval neuspěl. Francie a SSSR tak byly nuceny z nastalé situace hledat jiné východisko. Sovětská diplomacie přišla s návrhem na podepsání trojstranné sovětsko-francouzsko-československé smlouvy o vzájemné pomoci; její výhodu spatřoval Sovětský svaz v tom, že k takovému paktu se mohou později připojit další státy, budou-li mít zájem. Opět tak sledoval vizi kolektivní bezpečnosti. Laval z tohoto návrhu příliš nadšen nebyl, upravil tedy sovětský návrh na dva dvoustranné pakty: SSSR - Francie a SSSR - ČSR. Tyto pakty pak byly v květnu 1935 opravdu podepsány.

ČSR vedl k zájmu o spojení se Sovětským svazem fakt, že mezinárodní postavení Francie a tím i celého francouzského bloku začalo oslabovat. Přesto však nechtěla oslabit své svazky se západními mocnostmi. Československá diplomacie se proto snažila obě dvoustranné smlouvy propojit. To se jí podařilo vložením následující formulace do znění sovětsko-československé smlouvy: „...*závazky vzájemné pomoci budou mezi nimi účinné jen potud, ... pokud bude oběti útoku poskytnuta pomoc ze strany Francie.*“³². Dalším, poněkud skrytým, důvodem byla snaha přesunout na Francii zodpovědnost za to, kdyby obě země případně vyrazily na pomoc SSSR.

Francouzsko-sovětská smlouva však zatím nebyla ratifikována a její ratifikaci se Laval snažil všemožně odkládat. Sovětští představitelé Lavala dokonce označovali jako: „...*důsledného, vytrvalého nepřítele kolektivního systému bezpečnosti...udělá vše, co je v jeho silách, aby když ne rozbil, tak aspoň nadlouho zabrzdil francouzsko-sovětský pakt.*“³³ Lavalova vláda však v lednu 1936 padla a otevřela tak konečně cestu k ratifikaci smlouvy.

Přestože tedy „Východního Locarna“ nakonec dosaženo nebylo, došlo v polovině 30. let k výrazné změně v evropské mezinárodní rovnováze a k jistému posílení myšlenky kolektivní bezpečnosti. Mezitím však Německo začíná zbrojit a chystá se evropskou kolektivní bezpečnost otestovat...

---

³¹ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 96

³² *Zahraniční politika*, 1935, str. 331, citováno dle KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 129

³³ *Přehledy..., Meždunarodnaja žizn*, 1963, č. 10, str. 159, citováno dle KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 140

2.2. VYPOVĚZENÍ VERSAILLESKÉ SMLOUVY

Anglie nad faktem, že Hitler zbrojí, sice tu a tam vyjádřila znepokojení, při jednáních se však Hitler hájil vzrůstajícím nebezpečím šíření komunismu, což, jak věděl, jako argument před západními politiky vždy uspělo. 16. března 1935 vyhlásilo Německo všeobecnou brannou povinnost a plán výstavby armády. Zatímco vojenští představitelé se obávali možných odvetných kroků západních mocností, Hitler žádné podobné aktivity evropských zemí neočekával. Mimo jiné proto, že jejich případnou reakci několik dní předem otestovalo Göringovo prohlášení, že Německo už disponuje vojenským letectvem. Žádná z evropských zemí na tento výrok nezareagovala.³⁴

Společný postup Francie, Anglie a Itálie v záležitosti zbrojení byl formulován v dubnu při jednáních ve Strese, nakonec ale mocnosti jednaly spíše na vlastní pěst. Anglie vyslala do Berlína protestní nótu s poznámkou, že je však otevřena dvoustranným britsko-německým jednáním o dalším postupu. Na těchto jednáních použil Hitler zejména osvědčené argumenty typu: „nacionální socialismus není expanzivní“ a pokračoval se zdůrazňováním rozpínavosti bolševismu.³⁵ Francie i Itálie německé vyhlášení branné povinnosti také odmítly, Paříž navíc podala k SN stížnost na nedodržování Versailleské smlouvy Německem. Itálie si v závěrečném komuniké ze Stresy vymohla poznámku, která zabezpečila, že společný postup mocností proti porušovateli smluv se bude realizovat pouze na území Evropy. Mussolini si tak pojistil své aktivity v Habeši, o kterých se zmíním později.

Vrcholem pohrdání Versailleskou smlouvou, teď už nejen ze strany Německa, ale dokonce i ze strany jednoho z jejích tvůrců, byla britsko-německá námořní dohoda uzavřená v červnu 1935. Ta Německu v podstatě povolila nedodržení závazků plynoucích z Versailleské smlouvy a legalizovala jeho další zbrojení (proti kterému Británie ještě před třemi měsíci ostře protestovala).

Rok 1936 tedy fakticky znamenal konec Versailleské smlouvy. Hitler se hájil tím, že ostatní mocnosti také neplnily své závazky ze smlouvy vyplývající, proč by je tedy měl plnit on. Události tohoto roku byly jasným důkazem toho, že „*systém nemůže být náhražkou činu, ale může k němu jen poskytovat příležitosti*“. Hitler setřásl omezení,

---

³⁴ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 111

³⁵ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 118

*bránící znovu vyzbrojit Německo, za dobu jen o málo delší než dva roky a nenastal při tom nikdy okamžik, kdy by býval musel čelit skutečnému nebezpečí.*³⁶

2.3. SELHÁNÍ SYSTÉMU KOLEKTIVNÍ BEZPEČNOSTI VE 30. LETECH

2.3.1. JAPONSKÁ OKUPACE MANDŽUSKA

První ránu kolektivní bezpečnosti zasadila už na počátku 30. let japonská agrese na Dálném východě. Japonsko se nikdy nesmířilo s postavením, jaké mu dala Washingtonská mírová konference³⁷. Když se k této nespokojenosti v zahraničních záležitostech ještě přidalo extrémní přelidnění související s nedostatkem prakticky všech zdrojů, který ještě umocnily důsledky Velké hospodářské krize, růstu militantního nacionalismu nestálo nic v cestě.

Předmětem zájmu japonské expanzivní politiky se stalo Mandžusko³⁸, k jehož okupaci japonskými vojsky došlo v září 1931. Čína podala protest ke Společnosti národů. Ta však částečně uznala japonský argument, že v dané oblasti vládne chaos a autorita čínské vlády je zde téměř nulová a na návrh Japonska ustavila Lyttonovu komisi, která měla navrhnout řešení problému. Tato komise sice na jednu stranu souhlasila s japonskými argumenty, na druhou stranu však odsoudila Japonsko za to, že před vojenským zásahem nevyčerpalo všechny pokojné prostředky řešení. Na protest proti tomuto výroku Japonsko ze Společnosti národů vystoupilo. Jednalo se tak o první mocnost, která Společnost národů opustila. Ještě téhož roku, jak jsem se již zmínila, vystoupilo z SN Německo a o několik let později oba státy následovala Itálie a poté Španělsko. Mandžuské události tak poprvé odhalily neschopnost kolektivní bezpečnosti, tak jak byla v letech po první světové válce nastavena, zabránit agresi. Ještě výrazněji se to ukázalo v letech následujících.

---

³⁶ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 98

³⁷ Šlo zejm. o zde uzavřenou Námořní smlouvu, která stanovila poměr tonáže velkých lodí USA, Británie a Japonska na 5:5:3 a také ho donutila opustit některá území v Číně a na Sibiři.
NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 83 a VESELÝ, Z., *Dějiny mezinárodních vztahů*, str. 249

³⁸ Oblast na severovýchodě Číny, která sice teoreticky patřila Číně, ve skutečnosti zde však mělo značný vliv právě Japonsko, a to zejm. díky faktu, že uskutečňovalo dohled nad Jihomandžuskou dráhou.

2.3.2. ITALSKÁ AGRESE PROTI HABEŠI

Na začátku října roku 1935 zahájila italská vojska útok na Habeš, jež byla dávno předmětem italských ambicí a dějištěm jejich katastrofální porážky v bitvě u Aduwy roku 1896. Několik dní po útoku vydala Rada Společnosti národů prohlášení, že Itálie porušila několik článků Paktu SN a za tato porušení schválila udělení sankcí. Problém však byl s vymezením těchto sankcí a s jejich uplatňováním, vzhledem ke vztahům jednotlivých států k Itálii.

Velká Británie měla v této době velký zájem na získání Mussoliniho přízně. Oprávněně se totiž obávala, že by se fašistická Itálie mohla v budoucnu spojit s Německem, a tomu se snažila zabránit právě snahou o usmíření si Mussoliniho. Dokonce zde byla naděje, že by Mussolini mohl Hitlerovy ambice krotit, a zpočátku se tyto naděje zdály být rozumné. Potvrzovaly to například události roku 1934, kdy se Mussolini po boku Británie a Francie postavil proti hrozbě nacistické agrese v Rakousku, nebo jednání ve Strese, kde se Itálie postavila po bok Francie a Anglie při varování Hitlera před jeho iniciativami v Rakousku. Anglie proto brala otázku sankcí velmi opatrně, navrhla dokonce nahradit termín „sankce“ termínem „hospodářský nátlak“³⁹, čímž dala najevo, že o vojenských sankcích vůbec neuvažuje. Pro uvedení na pravou míru - britská vláda o vojenských sankcích možná i uvažovala, vojenští představitelé však útok nedoporučili a radili vládě vyčkávat. Podle jejich názoru Itálie Habeš dobude, ale bude to ještě dlouhou dobu trvat. Mezitím Itálii oslabí hospodářské potíže, Habeš zase blížící se porážka a dosažení kompromisu tak bude na dosah. Toto stanovisko podpořili i námořní poradci, kteří vládu přesvědčovali, že britská flotila ve Středozemním moři není dostatečně silná a že by případným italským útokům nebyla schopna čelit. Jak se však později ukázalo, oba názory byly mylné. Generálové podcenili italskou armádu, což se prokázalo dobytím Habeše už na začátku května 1936, a admirálové přecenili italské námořnictvo, jak se ukázalo při střetu obou flotil ve druhé světové válce.⁴⁰ Konečným postojem britské vlády tak byla politika „veškeré sankce kromě války“.

Otázkou je, zda odhady britských vojenských a námořních představitelů nebyly do jisté míry ovlivněny jejich obdivem k Mussolinimu a naopak nevolí ke Společnosti národů. Generálové i admirálové jsou stále jen vojáci, pro které Mussoliniho fašistický

---

³⁹ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 178

⁴⁰ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 104

režim představoval vysněné státní zřízení a naopak Společností národů, jakožto organizací, která Británii vnucovala odzbrojování, silně pohrdali.⁴¹

Státy Malé dohody se nechtěly k záležitosti příliš vyjadřovat - stejně jako velká Británie neměly zájem na ochlazení vztahů s Itálií. Na druhou stranu nechtěly, aby Itálie zůstala zcela nepotrestána - takový postup by mohl vytvořit precedens, který by pro budoucnost malých států střední a východní Evropy nevěstil nic dobrého. Znervózňoval je také postoj francouzského předsedy vlády Laval, který se zpočátku snažil Mussoliniho všemožně zastávat. Vrcholem byla Lavalova odpověď na britskou otázku ohledně případné námořní blokády Itálie: „*Francouzský premiér odmítl totiž pomoci Británii, kdyby se stala obětí italského útoku, a to se zdůvodněním, že soustředění Britského loďstva ve Středozemním moři je protiprávní, protože bylo provedeno ještě před prohlášením Itálie za agresora a jeho příčinou nebylo rozhodnutí SN.*“⁴² Rozhořčení malodohodových států nad tímto prohlášením bylo namístě. Podobný argument totiž mohla Francie použít i v případě mnoha jiných smluv o vzájemné pomoci, čímž by vlastně pozbyly reálnou platnost. Laval však nakonec svou pomoc Anglii přislíbil, neměl totiž zájem na zhoršení vzájemných vztahů.

Británie a Francie se tedy společně snažily najít takové východisko, které by Mussoliniho uspokojilo. To se jim v podstatě podařilo v podobě Hoare-Lavalova plánu, podle kterého měly Itálii připadnout habešské nížiny, které reprezentovaly asi polovinu tehdejšího habešského území. Císař Selassie by si ponechal starou říši v horách a byl by mu poskytnut i přístup k moři. „*Šlo o krásný případ, v Mnichově zopakovaný, jak mechanismů pro zajištění míru využít proti oběti agrese.*“⁴³ Plán byl však předčasně vyzrazen a uveřejněn ve francouzském tisku a u francouzské i britské veřejnosti vzbudil takovou vlnu nevole, že nakonec stál Laval a Hoare křeslo.

Následovalo tedy další kolo jednání o sankcích vůči Itálii. Opatřením, které by Itálii mohlo opravdu ohrozit, bylo naftové embargo. Jednání o něm v únoru 1936 však nebyla úspěšná, nepodporovala ho vlastně žádná z evropských mocností. Sankce, které byly nakonec přijaty, byly nejen velmi chabé; jejich neúčinnost podporovalo i to, že byly prováděny velmi nedůsledně a mnoho členů SN, mezi nimi např. státy Latinské Ameriky, některé dohodnuté sankce na Itálii neuplatnilo vůbec.⁴⁴ Obavy z uplatňování sankcí v plném rozsahu plynuly hlavně z (původně britských) argumentů, že přísné

⁴¹ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 104-105

⁴² KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 179

⁴³ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 106

⁴⁴ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 183

potrestání Itálie by mohlo vést ke sblížení Itálie s Německem, což si zbytek Evropy (i světa) samozřejmě nepřál. Stanoviska evropských zemí k italským útokům se nezměnila ani poté, co italská vojska v Etiopii několikrát použila otravný plyn. V létě 1936 naopak vyvrcholily francouzské i britské snahy o úplné zrušení sankcí. Plénium SN je podpořilo, a tak bylo 15. července doporučeno členským vládám, aby sankce zcela zrušily.⁴⁵

Na začátku května 1936 Mussolini dobyl habešské hlavní město, o týden později Habeš (přejmenovanou na Etiopii) anektoval a nakonec Itálie dokonce vystoupila ze Společnosti národů „*To byl pro Společnost národů stejně smrtící úder jako pro Habeš. Dvaapadesát národů se spojilo, aby čelily agresi, a vše, co dokázaly, bylo to, že Haile Selassie přišel o celou svou zemi, ne jenom o polovinu.*“ „*Skutečná smrt Společnosti národů nastala roku 1935, ne 1939 či 1945.*“⁴⁶ Myšlenka kolektivní bezpečnosti utrpěla další obrovskou porážku. V polovině třicátých let se tak jasně ukázalo, že Společnost národů nemůže jako garant míru na kontinentě obstát. Během čtyř let z ní vystoupily tři významné mocnosti (následované ještě v roce 1939 Španělskem), a to bez jakékoli významnější odpovědi od zbylých členů. Mezinárodní organizace tohoto typu, ze které vystoupil kdokoli, kdo zrovna nesouhlasil s jejím rozhodnutím, jednoduše nemohla fungovat.

Hitlera, který vývoj událostí samozřejmě pečlivě sledoval, to utvrdilo v tom, že právě nastal ten správný čas k zahájení ofenzivy. Dosud pokoušel ostatní mocnosti jen slovy. Opuštění odzbrojovací konference i oznámení výstavby armády mu sice prošlo bez větších potíží, teď však plánoval na versailleský systém opravdový ozbrojený útok a to, jak se obával, už by s sebou jisté komplikace mohlo přinést. Mussoliniho dobytí Habeše bez jakéhokoli významnějšího zásahu některé z evropských zemí ho však ubezpečilo, že vojenská odpověď Anglie nebo Francie není příliš pravděpodobná. Navíc považoval za příhodné, že jsou evropské mocnosti zaneprázdněny událostmi v Habeši. Rozhodl se tak, že nastal příhodný okamžik k tomu, zajít zase o něco dál.

---

⁴⁵ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 191

⁴⁶ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 107

2.3.3. OBSAZENÍ PORÝNÍ NĚMECKÝMI VOJSKY

Demilitarizované porýnské pásmo bylo pro Hitlerovské Německo symbolem versailleské potupy a stále bylo považováno za jasný znak jeho nerovnoprávnosti. Také proto vedl Hitler první pokusnou vojenskou akci právě sem. Chtěl tak ukázat, že Německo s versailleským systémem spokojeno není a je připraveno jej změnit i silou. Jako záminka k tomuto kroku posloužila německé diplomacii ratifikace francouzsko-sovětské smlouvy francouzským parlamentem v únoru 1936. Podle Hitlera došlo ratifikací této smlouvy k závažnému porušení dohod z Locarna, které tímto pozbývají další platnosti a Německo se tak Locarnskou smlouvou necítí dále vázáno.

Odvahu Hitlerovi dodal fakt, že Mussolini změnil svůj dosud negativní postoj k německému přesvědčení, že francouzsko-sovětská smlouva je neslučitelná s Locarnem a německému velvyslanci v Římě Hassellovi dokonce výslovně potvrdil, že se eventuálních odvetných akcí západních velmocí nezúčastní.⁴⁷ Hitler navíc předpokládal, že takových akcí by se nezúčastnila ani Velká Británie, na jejíž trůn nastoupil začátkem roku 1936 Edward VIII., jenž projevoval nacistickému režimu jisté sympatie.

Schválení francouzsko-sovětské smlouvy francouzským parlamentem na konci února bylo pro Hitlera impulsem k zahájení akce, k němuž také během několika dní došlo. Zároveň Německo oznámilo vypovězení Locarnské smlouvy. Německo si bylo vědomo, že se pustilo do velmi nebezpečné akce. Vojenské velení s Hitlerovým plánem zpočátku nesouhlasilo - výstavba vojenských divizí ještě nebyla ani zdaleka hotova. Nakonec však s akcí dalo souhlas, mimo jiné díky Hitlerovu plánu, že v případě vojenské protiakce Francie by se německé jednotky okamžitě stáhly.⁴⁸ Proto také obsazení Porýní zpočátku proběhlo s velmi slabými vojenskými silami, aby v případě náhlého odvolání jednotek mohlo vše proběhnout rychle a beze ztrát.

Francouzská vláda byla po zprávě o vstupu německých vojsk do demilitarizované zóny nerozhodná. Jedním z argumentů proti vojenské odpovědi byl mylný dojem, že Německo má silnější armádu, než ve skutečnosti mělo, a že případný protiúder by pro Francii znamenal nutnost všeobecné mobilizace. Na pomoc jiných zemí se Francie totiž příliš spoléhat nemohla. Na Itálii byly ze strany Francie stále uplatňovány sankce související s Habeší. Samozřejmě se tak nedalo počítat s její

---

⁴⁷ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 212

⁴⁸ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 213; obdobně také TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 109 i NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 96

pomocí. Belgie byla zdrženlivá, stejně jako zpočátku Polsko, které situaci, kdy by se mělo rozhodnout mezi spojenectvím s Francií a dobrými vztahy s Německem, nakonec vyřešilo vychytrale. Když už bylo přesvědčeno, že Francie proti Německu téměř jistě nezasáhne, vyslovalo se pro účast na případné vojenské akci. Sovětský svaz naproti tomu Francii svou vojenskou pomoc ihned přislíbil, jelikož správně odhadl, co by v případě, že se proti Německu nezasáhne, mohlo nastat. Velmi přesně to vyjádřil sovětský vyslanec v Londýně Majskij: „*Sovětská vláda je přesvědčena, že smíří-li se státy s tímto posledním případem německé věrolomnosti, může dojít ke katastrofálním následkům, neboť se jen živí odvaha k dalšímu porušení mezinárodních závazků a poskytuje odměna útočníkovi.... Při příští příležitosti bude již pozdě Hitlera zastavit.*“⁴⁹

Přestože Sovětský svaz a také Československo účast přislíbili, Francie se nakonec rozhodla vyčkávat. Podala stížnost ke Společnosti národů a obrátila se s prosbou o pomoc a konzultaci na Velkou Británii. Londýn však, zcela podle Hitlerových očekávání, Francii ve vojenském zásahu přímo nepodpořil. Existence demilitarizované zóny nebyla pro Brity tak důležitá, jako zamezení většímu vojenskému konfliktu, a tak Británie navrhovala s Německem jednat a najít takový kompromis, který by byl přijatelný jak pro Hitlera, tak pro Francii. Navíc britské veřejné mínění považovalo Hitlerův vstup do Porýní spíše za domáhání se vlastních práv než za nějakou agresi vůči Francii. Britové měli za to, že Německo si jednoduše jen bere zpět své vlastní území. Podobný postoj měla i vláda, jak lze dokázat slovy lorda Lothiana: „*Koneckonců, Němci jen vstoupili na svou vlastní zahradu.*“⁵⁰ Velká Británie tak pokračovala v kurzu politiky appeasementu, když předpokládala, že ponechá-li Německu možnost vzít si, co mu podle názoru široké veřejnosti vlastně patřilo, neshody mezi ním a Francií se uklidní a vzniku většího konfliktu tak bude zabráněno. Jak se však později ukázalo, pravdou byl spíše opak.

Hitler vstup do Porýní doprovodil nabídkami dvoustranných paktů, čímž chtěl zabránit případným diskusím o novém Locarnu. V Anglii velmi úspěšně argumentoval „záštitou západního světa před bolševickými útoky“, jež byla zakotvena v Hitlerově memorandu k tzv. čtyřletce ze srpna roku 1938.⁵¹ Britské vládě se jednak zamlouval Hitlerův antikomunistický postoj a jednak ji příliš nezajímalo, co se děje od Rýna na východ: „...v Anglii je silný sklon k tomu, nechat, aby nespokojené Německo si razilo

---

⁴⁹ AMZV - Londýn 1936 - per. zpr. č. I; DDF, 2, I, č. 366, str. 481, citováno dle KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 224

⁵⁰ NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 94

⁵¹ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 240

*cestu ve střední Evropě a na východě. Když tento kotel má již vybuchnout, Angličané říkají, že bude lépe, když vybuchne na východě, než kdyby vybuchl na západě.*⁵²

Francie tak neuspěla se žádostí o pomoc ani u Anglie, ani u Společnosti národů, k níž podala protest. Rada SN sice vydala rezoluci odsuzující vstup Německa do Porýní jako porušení Versailleské i Locarnské smlouvy, konkrétní opatření však chyběla. „*A tak zásluhou nedůstojné, nepevné politiky francouzské vlády a kompromisnictví Baldwinova kabinetu a rovněž rozporů mezi nimi se nacistům s definitivní platností podařilo vojensky zakotvit v Porýní.*“⁵³ A Hitler si tak mohl oddychnout. Jeho obavy o odvetném zásahu Francie se nenaplnily a jeho „odvaha k dalšímu porušení mezinárodních závazků“, jak Hitlerovo chování v blízké budoucnosti dobře odhadl sovětský vyslanec Majskij, rychle rostla. Jeho první velký cíl - zničení Versailleské smlouvy - byl splněn.

Hitler sice navenek vystupoval sebevědomě a německé vojenské velení stále ubezpečoval, že Západ se na žádné odvetné akce nezmůže (a měl k takovému smýšlení důvod, vzhledem k tomu, jak se ostatní země chovaly k jeho a italské agresii doposud) ve skutečnosti se však stále obával toho, že Francie nakonec zasáhne a jiné země se k ní třeba přidají. Později dokonce prohlásil: „*Nikdy jsem neměl takový strach jako ve dnech Porýnské akce.*“⁵⁴ Přestože však Německo vstupem do Porýní zcela jasně, tentokrát již dokonce i vojensky, porušilo podmínky dané Versailleskou a Locarnskou smlouvou, žádná z evropských mocností se neodvážila jednat. Evropa tak svou nečinností dodala Hitlerovi další dávku sebevědomí a udělala další malý krůček k budoucí válce. Jednu výhodu však obsazení Porýní Francii, a koneckonců i ostatním evropským mocnostem, přineslo. Německo zde poprvé jasně demonstrovalo, že opravdu zbíjí. „*Účelem armád je porážet jiné armády.*“⁵⁵ Dokud Německo žádnou armádu nemělo, nebylo ani koho porazit. Teprve teď už Velká Británie musela nadobro opustit nezfůklka se objevující myšlenku, že Německo je ekonomicky zruinovaný, nespravedlivou mírovou smlouvou oslabený stát, který je třeba chránit, a začít brát Hitlerovo Německo jako rovnocenného soupeře. Hitler Evropě jasně naznačil, že svá slova myslí vážně (ačkoli se tomu některé evropské země ještě několik dalších let zdráhaly uvěřit). „*Sedmý březen tedy byl*

⁵² AMZV – trezorové spisy – II/1 – 1936/1 – č. 47 457, citováno dle KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 240

⁵³ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 232

⁵⁴ FRANK, H., *Im Angesicht des Galgens*, str. 221, citováno dle KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 216

⁵⁵ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 112

milníkem hned dvakrát. Otevřel Německu dveře k úspěchu. A otevřel mu dveře také ke konečnému neúspěchu.“⁵⁶

2.3.4. ŠPANĚLSKÁ OBČANSKÁ VÁLKA

V létě roku 1936 vypukla ve Španělsku vojenská vzpoura s cílem svrhnout vládu. Evropské mocnosti zareagovaly vytvořením Neintervenčního výboru a dohodly se tak na tom, že se do vzniklého španělského konfliktu nebudou nijak vměšovat. Povstalce, v čele s generálem Francem, přesto od počátku konfliktu otevřeně podporovalo Německo i Itálie, a to nejen posíláním letadel, zbraní a dalšího vojenského vybavení, ale Mussolini přikročil dokonce i k poskytnutí vojenských jednotek. Rozdíl však byl v tom, s jakým cílem Mussolini a Hitler povstalce podporovali. Zatímco Mussolini jednak podporoval fašistickou myšlenku povstalců a jednak ve Španělsku sledoval vlastní zájmy (doufal, že by od Španělska mohl dostat možnost využívat jejich námořní základny ve Středomoří a s nimi pak případně ohrožovat Francii⁵⁷), Hitlera Španělsko jako takové nezajímalo. Dá se předpokládat, že se do konfliktu vložil s cílem znepřátelit Itálii s Francií a získat si Mussoliniho na svou stranu.

Hitler i Mussolini povstalce podporovali zcela otevřeně, a to přesto, že oba státy byly členy Neintervenčního výboru. Demonstrovali tak fakt, že jsou na nějakých obecně přijatých normách zcela nezávislí a můžou a budou si dělat, co chtějí. Velká Británie a Francie s tímto německým a italským přístupem nesouhlasily, nijak však nezasáhly; jednoduše opět ignorovaly fakt, že Hitler, a samozřejmě i Mussolini, porušují uzavřené dohody. Dále sledovaly politiku neintervence, a vezmeme-li v úvahu, že povstalci byli bohatě zásobeni Německem a Itálií, vlastně tak sečetly dny španělské vlády.

Přestože samotný výsledek španělské občanské války neměl na rovnováhu na kontinentě výrazný vliv⁵⁸, jeden významný posun v mezinárodních vztazích tento konflikt přinesl. Šlo o značné posílení vztahů mezi Hitlerem a Mussolinim. Jejich společný postup ve Španělsku vyústil v uzavření aliančního spojení, k němuž se o několik týdnů později přidalo i Japonsko. Říjnové protokoly a Pakt proti Kominterně tak daly ke konci roku 1936 vzniknout Ose Berlín - Řím - Tokio.

---

⁵⁶ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 112

⁵⁷ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 130

⁵⁸ Během Československé krize a poté i během války zůstávalo Francovo Španělsko, k Hitlerově nelibosti, spíše neutrální.

2.3.5. ANŠLUS RAKOUSKA

Přestože v Hitlerových plánech následovala pravděpodobně akce v Rakousku až po akci v Československu, příležitosti, která se mu naskytla, nemohl nevyužít. Tuto příležitost mu připravil rakouský kancléř Schuschnigg v březnu 1938, kdy se rozhodl v plebiscitu dotázat široké rakouské veřejnosti, přeje-li si ponechání nezávislosti. Udělal to, přestože ho Mussolini důrazně varoval, že takovýto otevřeně nepřátelský akt proti Německu Hitler nenechá bez odezvy. A také nenechal. Nemohl si dovolit čekat na výsledek plebiscitu. V případě, že by převážilo stanovisko požadující zachování Rakouska jako nezávislého státu, přišel by o významný argument, který používal k uchválení ostatních mocností, totiž že Rakušané si nic jiného, než připojení k Německu, nepřejí. Hitler tedy dal Schuschniggovi ultimátum. Buď plebiscit odvolá, nebo němečtí vojáci okamžitě překročí německo-rakouské hranice. Schuschnigg se v zoufalství obracel na ostatní evropské státníky s prosbou o pomoc, v podstatě ji však u nikoho nenašel. Mussolini odmítl jít k telefonu, Británie poslala do Vídně zprávu, že „*nemůže převzít zodpovědnost za poskytování rad, které by Rakousko dostaly do potíží*“⁵⁹. Francie sice nabídla vojenskou pomoc, podmínila ji však britským souhlasem a ten jí nebyl udělen.⁶⁰ Evropa tak ponechala Rakousko jeho vlastnímu osudu a Schuschniggovi nezbyla jiná možnost, než z funkce odstoupit.

Britské stanovisko bylo předvídatelné, ostatně, předvídal je i Hitler, jak lze vyčíst z Hossbachova protokolu, jemuž se budu věnovat později. Britská veřejnost a samozřejmě i vláda považovala anšlus Rakouska za nevyhnutelný, přestože jasně porušoval podmínky Versailleské smlouvy⁶¹. Rakousko a Německo k sobě podle britského mínění vždy tak nějak patřily a z rozpadu Rakouska-Uherska Británie nikdy nebyla příliš nadšená. Když se na pomyslnou miskou vah navíc přidal fakt, že část rakouského obyvatelstva si připojení k Říši přála, bylo jasné, že Británie příliš hlasitě protestovat nebude. Přesto se však britské vládě nezamlouval způsob, jakým Hitler anšlus provedl, a tak vojenský zásah zvažovala. Odrazovalo ji od toho však, stejně jako při událostech v Habeši, vojenské velení argumenty, že armáda na to není připravena. Zároveň nemohla počítat s Itálií, když Mussolini dal tentokrát, na rozdíl od událostí

---

⁵⁹ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 154

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ konkrétně šlo o čl. 80 Versailleské smlouvy: „*Německo uznává a bude přísně respektovat nezávislost Rakouska v hranicích určených smlouvou mezi tímto státem a Čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými; uznává, že tato nezávislost bude nezměnitelná, leda by k tomu dala souhlas Rada Společnosti národů.*“ viz. Versailleská smlouva, Část III., Oddíl VI., Článek 80, citováno dle LUKÁŠEK, L., *Komentované dokumenty ke studiu mezinárodního práva, I. díl*, str. 123

v roce 1934, najevo, že Rakousko považuje za německý problém. V úvahu nepřipadala ani pomoc Sovětského svazu, kde právě probíhaly stalinské čistky. Nakonec tedy Británie pouze označila anšlus za „nepřípustný“, avšak bez vůle z toho vyvodit patřičné důsledky.⁶²

Hitler započal rakouskou invazi 11. března 1938. Z výše uvedených důvodů se po zahájení útoku obával více československé, než britské vojenské odpovědi. Přitom není příliš pravděpodobné, že by československá vláda o vojenské pomoci Rakousku reálně uvažovala. Musela si uvědomovat, že proti německé armádě nemá samotné Československo šanci a s pomocí západních mocností se nedalo počítat. Praha proto záhy oznámila, že mobilizovat nebude. Hitler také do poslední chvíle skrýval obavy z italského stanoviska. Pravděpodobně doufal, že Mussolini proti němu nezasáhne, ale zcela jist si nebyl. Uklidnil ho až Duceho telefonát, ve kterém mu sdělil, že „*Rakousko ho vůbec nezajímá.*“⁶³ Otázkou však je, zda ho opravdu nezajímalo, nebo spíše dokázal reálně uvažovat a došel ke stejnému závěru, jako československá vláda, čili že by proti Hitlerovi stejně nic nezmohl.

Německá invaze probíhala za všeobecného nadšení rakouského obyvatelstva. Někteří jásalí z opravdového přesvědčení, že Rakousko a Německo by měly tvořit jeden stát, jiní proto, že věřili Göringovu ujištění, že vojska budou stažena ihned poté, až se politická situace v Rakousku stabilizuje. Už druhý den však Hitler v Linci veřejně oznámil úmysl začlenit Rakousko do Říše.⁶⁴ „*Hitler zvítězil. Dosáhl prvního cíle svých ambicí. Přesto však jiným způsobem, než měl původně v úmyslu. V plánu měl vstřebat Rakousko nepozorovaně, aby nikdo nedokázal říci, kdy vlastně přestalo být nezávislé.*“⁶⁵

Anšlus Rakouska byl závažnou událostí, která se silně dotkla francouzského bezpečnostního systému. Tím, že byl vykonán bez jakéhokoli zásahu Společnosti národů nebo některého z garantů státu quo na kontinentě, byl vytvořen nebezpečný precedens. Ten spočíval v možnosti jednostranných úprav systému, vytvořeného Versailleskou smlouvou, pokud můžou být omluveny porušováním práva na sebeurčení národů. Takový precedens samozřejmě znamenal obrovské nebezpečí pro Československo. Kolektivní bezpečnost se tak, díky slabé (až žádné) reakci Společnosti

---

⁶² ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 118

⁶³ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 155

⁶⁴ tamtéž

⁶⁵ tamtéž

národů, opět ukázala mrtvou doktrínou.⁶⁶ Anšlus Rakouska byl již tak závažným nabouráním versailleského uspořádání, že položil otázku, zbylo-li z něj ještě vůbec něco. Tato událost dokazuje, jak byl versailleský systém vlastně chatrný, což zapříčinily, jak jsem se již zmínila na začátku své práce, Versailleskou smlouvou vytvořené zásady, které si však navzájem odporovaly. Mocnosti nemohly mít Hitlerovi příliš za zlé, co udělal. Zachoval se v podstatě dle zásad schválených na Pařížské konferenci. A to přesto, že je zároveň porušil. „Aby se dostal k moci, uměl Hitler využít základních nedostatků tohoto systému, a poté, co už u moci byl, odhalil všechny mezery v tomto systému, zveličil je a nakonec celý systém rozbil.“⁶⁷

Anšlus Rakouska však byl pro Hitlera stejně tak vítězstvím, jako dalším přiblížením se k budoucí porážce. A to ještě mnohem významnějším, než u vstupu do Porýní. Třebaže to zejména britští státníci zatím stále odmítali vnímat, Hitlerovo Německo se v březnu 1938 poprvé explicitně projevilo jako agresor, který dokáže použít sílu k dobytí jiného, slabšího, státu. Hitlerovi tak poprvé prošla vražda - vražda nezávislého státu.⁶⁸ „Hitlerovi vzrostla sebedůvěra, a tím i jeho pohrdání státníky jiných zemí. Byl teď netrpělivější a bezstarostnější, snadněji se při vyjednávání uchýloval k hrozbě silou.“⁶⁹ A to nevěstilo nic dobrého pro Československo, které se právě ocitlo na řadě.

2.4. HOSSBACHŮV PROTOKOL A ROZMACH APPEASEMENTU

Mezi významné milníky v Hitlerově zahraniční politice můžeme řadit jeho poradu v říšské kanceláři 5. listopadu 1937, ze které byl pořízen písemný záznam, známý jako Hossbachův protokol. Hitler zde nastínil cíle německé zahraniční politiky v příštích měsících a letech. Poradu začal přednáškou o Lebensraumu, který je třeba pro německé obyvatelstvo zajistit. Jasně zde také říká, že to je možné pouze s použitím síly.⁷⁰ Poté načrtl tři možné způsoby, jak a za jakých okolností by k zahájení ofenzivy mohlo dojít. Příklad 1 předpokládal zahájení akce v letech 1943 - 1945, po této době už se podle Hitlera bude situace pro Německo jen zhoršovat.⁷¹ K akci však může dojít i dříve, nastane-li jeden z případů 2 nebo 3; v případě 2 Hitler předpokládal vnitřní nepokoje ve

⁶⁶ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 117

⁶⁷ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 21

⁶⁸ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 156

⁶⁹ tamtéž

⁷⁰ Die Hoßbach-Niederschrift, dostupný na: <http://www.ns-archiv.de/krieg/1937/hossbach/>, případně na http://www.wk-institut.de/040_G_Hossbach-Protokoll.doc („Zur Lösung der deutschen Frage könne es nur den Weg der Gewalt geben, ...“)

⁷¹ „Nach dieser Zeit sei nur noch eine Veränderung zu unseren Ungunsten zu erwarten.“, tamtéž

Francii, které by umožnily bez větších obav z francouzského zásahu zaútočit na Československo.⁷² Případ 3 předpokládal zaneprázdnění Francie válkou s jinou zemí.

Přestože ani k jednomu Hitlerem předpokládanému vývoji nedošlo, v odhadu postojů Velké Británie a Francie k Československu se příliš nemýlil, když poznamenal, že „*téměř jistě Velká Británie a pravděpodobně také Francie už Čechy odepsaly a smířily se s faktem, že tato otázka bude vyřešena Německem.*“⁷³ Správně také předpokládal, že Francie nepůjde do války s Německem bez podpory Velké Británie. Francouzské a britské státníky měl tedy dobře přečtené. Právě z tohoto důvodu měl takový zájem na udržování dobrých vztahů s Anglií tak dlouho, jak jen to půjde. Pravděpodobně si uvědomoval, že v budoucnu jeho expanzivní politika na odpor Anglie narazí a ke střetu bude muset dojít, zatím však považoval za výhodnější britskou vládu chlácholit, říkat, co chce slyšet, a zajistit si tak její toleranci při výbojích na východ. A to se mu podařilo. Mimo jiné i díky tomu, že se ve Velké Británii středoevropský region netěšil velkému zájmu. Už v roce 1936 zpravoval Masaryk Prahu, že „*britské veřejné mínění o záležitosti středoevropské již toho zájmu nemá a bylo by mu celkem lhostejno, kdyby Německo napadlo Rakousko nebo Československo.*“⁷⁴ A květen 1937 přinesl Hitlerovi v jednání s Londýnem další usnadnění. Do křesla britského ministerského předsedy totiž usedá Neville Chamberlain, který, s úmyslem zabránit válce jakýmkoli prostředky, rozvine už dříve v Británii uplatňovanou politiku appeasementu do nevídaných rozměrů.

Chamberlainova appeasementská politika se naplno projevila v listopadu 1937, kdy lord Halifax jako Chamberlainův zmocněnec odcestoval do Německa na přímé jednání s Hitlerem. Toto jednání zahájil Halifax pochlebováním Hitlerovi⁷⁵, a poté pokračoval velmi otevřenými vyjádřeními ohledně Gdaňské, Rakouské a Československé otázky. De facto Hitlera ujistil, že pokud budou provedeny pokojnou cestou, nemá Británie proti těmto změnám v uspořádání střední Evropy žádných

---

⁷² „Wenn die sozialen Spannungen in Frankreich sich zu einer derartigen innenpolitischen Krise auswachsen sollten, daß durch letztere die französische Armee absorbiert und für eine Kriegsverwendung gegen Deutschland ausgeschaltet würde, sei der Zeitpunkt zum Handeln gegen die Tschechei gekommen.“, tamtéž

⁷³ „An sich glaube der Führer, daß mit hoher Wahrscheinlichkeit England, voraussichtlich aber auch Frankreich die Tschechen bereits im Stillen abgeschrieben und sich damit abgefunden hätten, daß diese Frage eines Tages durch Deutschland bereinigt würde.“, tamtéž

⁷⁴ AMZV – Londýn 1936 – č. 11, citováno dle KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 242,

⁷⁵ „Vcelku a plně jsou uznávány vůdcovy zásluhy, pokud se týče obnovy Německa a jestliže anglické veřejné mínění zaujímá kritické stanovisko vůči určitým německým problémům, vysvětluje se to zčásti tím, že v Anglii nejsou plně obeznámeni s motivy a podmínkami určitých německých opatření...“, viz. Rozhovor mezi A. Hitlerem a E. Halifaxem (19.11.1937), citováno dle VESELÝ, Z., *Dějiny mezinárodních vztahů*, str. 278

námitek.⁷⁶ Británie tak v podstatě odhalila své karty a ujistila Hitlera v jeho přesvědčení (formulovaném už o dva týdny dříve na poradě v říšské kanceláři), že Británie nebude klást Německu ani v případě Rakouska, ani v případě Československa, žádné překážky. A Hitler si dokázal dobře spočítat, že pokud proti němu nezasáhne Anglie, je velmi nepravděpodobné, že by se do nějaké vojenské akce pustila sama Francie.

Ve Francii ostatně také došlo k výraznému posunu od kolektivní bezpečnosti k politice appeasementu. Příčinou této změny zahraničně-politického směru byl pád Blumovy vlády a nástup nové vlády, v čele s premiérem Daladierem, jenž si za ministra zahraničí vybral G. Bonnet. Daladierova politika se vyznačovala dvojakostí. Na jednu stranu nepřestával Československo ujišťovat o tom, že francouzská politika se vůči němu nezmění a že je Francie připravena dostát všem uzavřeným dohodám, na druhou stranu však hovořil o „spravedlivých jednáních“ s Německem.⁷⁷ Od počátku tedy bylo jasné, že nový francouzský premiér k politice appeasementu tíhne. Navíc se k tomu přidal ještě Bonnet, jehož je možné považovat za vtělený appeasement. S tím, jak na francouzskou vládu tlačila Británie, že se kvůli Československu nenechá zatáhnout do války, se však myšlenka appeasementu ve Francii plně rozmohla.

Významnou událostí v tomto smyslu byla Londýnská konference, jež se konala na konci dubna 1938. Francie i Británie zde chtěly zjistit, co přesně mohou od druhé strany čekat v případě, že dojde k vyhrocení konfliktu v Československu. Britská vláda zde vyjádřila přesvědčení, že Hitler pravděpodobně zakročí, aby vyřešil sudetskou otázku, zničit Československo však nechce.⁷⁸ Navrhla proto, aby se obě země snažily působit na Prahu tak, aby požadavkům SdP co nejvíce vyhověla. Francie by s návrhem souhlasila pod podmínkou, že pokud SdP nabízené ústupky nepřijme a stav vyhroťí, obě země společně půjdou Československu na pomoc. To však Anglie odmítla a Chamberlain přišel s „kompromisním“ návrhem: Praha ať ustoupí sudetoněmeckým požadavkům co možná nejvíce a pokud přesto Berlín pohrozí Praze násilím, „*upozorní Londýn na to, že Francie splní v případě válečného konfliktu své závazky vůči Československu a že anglická vláda neprohlásila, že by se do této války nezapojila.*“⁷⁹ Na tento „kompromis“ Francie přistoupila, přestože to bylo spíše zopakování britského

---

⁷⁶ „Z anglické strany se nehájí názor, že status quo musí zůstat v platnosti za všech okolností. ... Přitom Anglie bude svým vlivem působit jen k tomu, aby se tyto změny neuskutečňovaly těmi nerozumnými řešeními, ... K těmto otázkám patří Gdaňsko, Rakousko a Československo. Anglie má zájem na tom, aby k těmto změnám došlo pokojným vývojem...“ viz. Rozhovor mezi A. Hitlerem a E. Halifaxem (19.11.1937), citováno dle VESELÝ, Z., *Dějiny mezinárodních vztahů*, str. 279

⁷⁷ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 152

⁷⁸ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 155

⁷⁹ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 156

stanoviska než kompromis. Británie jednoduše dala Francii najevo, že jí na pomoc do Československa pravděpodobně nepůjde, ale v duchu své tradiční politiky to zformulovala tak, aby si Hitler nemohl být případným postupem Británie jistý.⁸⁰ Je však možné, že tento výsledek jednání Daladierovi plně vyhovoval. Sám na československou vládu příliš naléhat nemohl - svazovaly ho stále platné spojenecké smlouvy. Proto pro něj mohlo být výhodné nechat tuto iniciativu na Anglii a pak jen „s těžkým srdcem souhlasit“. Francie stále mohla potřebu společného postupu s Anglií vysvětlovat tím, že i kdyby v případě nouze svým povinnostem vyplývajícím ze spojeneckých smluv dostála, její armáda samotná je příliš slabá a proti německé by neměla šanci. Stejným způsobem, tedy beznadějnou vojenskou situací, ostatně argumentoval v Praze i lord Halifax, když Prahu zpravoval o výsledcích londýnského jednání.⁸¹

Britská vláda tedy dělala vše, co bylo v jejích silách, aby Hitlerovi obstarala cokoli, co chce, hlavně ať nevyvolá válku. A Francie už jí ve sledování této koncepce nekladla žádné významnější překážky. Ať již však na politiku appeasementu máme jakýkoli názor, Chamberlain se při jejím uskutečňování dopustil jedné neoddiskutovatelné chyby. Své záměry nijak neskrýval a britské karty tak Hitlerovi zcela odhalil.⁸² A pokud má jedna strana odhalené karty, je pro ni téměř nemožné uhrát vítěznou hru, což se také Británii nepodařilo. Pomalu, ale jistě, se tak blížila ke své mnichovské prohře, která však znamenala zkázu pro celý svět.

---

⁸⁰ Což bylo vzhledem k předchozím Halifaxovým a budoucím Chamberlainovým ujištěním Hitlerovi v přímých jednáních bezpředmětné.

⁸¹ DBFP I 166, odkazováno dle ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 161

⁸² K odhalení britské koncepce přispěly i články, jež vyšly ve Spojených státech a v Kanadě v polovině května 1938. Jejich autor J. Driscoll byl informován samotným Chamberlainem, ačkoli ho přímo nejmenoval. Zmiňuje se v nich mimo jiné, že „*Francie a Sovětský svaz nejsou v situaci, že by mohly v případě válečného konfliktu Československo účinně podpořit. A Velká Británie za Československo bojovat nebude.*“ viz. *History of the Times*, část II, kap. XXIII, citováno dle ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 164

3. MNICHOVSKÁ DOHODA

3.1. SUDETSKÝ PROBLÉM

Jak jsem se již zmínila v první kapitole své práce, závažným nedostatkem nových hranic nastavených Pařížskou mírovou konferencí byl fakt, že se tyto nové státní hranice nekryly s přirozenými národními hranicemi. Vznikl tak paradox, kdy právo na sebeurčení národů vlastně bylo už samotnou Versailleskou smlouvou porušováno. Velmi citelně se tento paradox týkal právě Československé republiky a Hitler toho dokázal mistrně využít k ospravedlnění své dobyvačné politiky. Československu, vzniklému poválečným upořádáním v rámci práva na sebeurčení národů, se tak právě toto právo stalo osudným. Také mu nepomohlo, že o něm Britové mnoho nevěděli⁸³ a navíc o něm jak státníci, tak veřejnost neměli valné mínění⁸⁴. Považovali jej za sovětský satelit, který zároveň udržuje dobré vztahy s Francií, což se jim zdálo nepochopitelné. Na britském velvyslanectví v Praze se navíc nacházeli přímo zarputilí odpůrci ČSR, kteří dokázali britské mínění o Československu ještě zhoršit. Robert Hadow, rada britské legace v Praze, dokonce prohlásil, že „*Rakousko a Československo nemají právo na samostatnou existenci.*“⁸⁵ Významným argumentem pro britskou vládu bylo porušování práv sudetských Němců, na něž neúnavně upozorňoval Henlein (viz. dále). Tyto stížnosti byly oprávněné jen částečně.

ČSR se zavázala k ochraně národních práv menšin Smlouvou o menšinách ze Saint-Germain-en-Laye z 10. září 1919. Československá republika byla parlamentní demokracií, ve které pochopitelně vládly vždy české strany (v ČSR žilo přes velké procento jiných národností stále ještě kolem 65 % občanů národnosti české) a strany menšin, ať již německých nebo jiných, tak byly vlastně trvale odsouzeny k tvorbě opozice. Což pro velkou německou menšinu mohl být důvod ke stížnostem, avšak tyto stížnosti mohly být namířeny jedinečně proti systému parlamentní demokracie, ne proti československé vládě. Lze si samozřejmě položit otázku, zda byl právě tento striktně

---

⁸³ Tuto neznalost ČSR dokazuje i fakt, že někteří britští poslanci chtěli v roce 1938 diskutovat o „Českoslovenii“.

⁸⁴ To jasně dokládá část zprávy velvyslance Osuského: „*Kdyby Německo obsadilo německé kraje Čech, Sir George Clerk se docela vážně obává, že by anglická veřejnost jednoduše řekla, že koneckonců Hitler jde jen osvobozovat Čechoslováky pronásledované Němce.*“ AMZV – trezorové spisy – II/1 – 1936/1 – č. 47 457, citováno dle KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 251

⁸⁵ George S. Messersmith (americké velvyslanectví ve Vídni) ministru zahraničí, 4/6/38, Foreign Relations of the United States, citováno dle NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 110

většinový systém pro zemi, v níž žije tak vysoké procento obyvatel jiné národnosti, vhodný. Konfliktu mezi československou vládou a sudetskými Němci nepřidala ani hospodářská krize, která postihla vážněji právě příhraniční oblasti, a to pravděpodobně proto, že český průmysl se více orientoval na domácí trh. Vyšší nezaměstnanost mezi sudetskými Němci se tak stala dalším pádným argumentem k obviňování vlády ČSR z diskriminace. Přirozená nespokojenost menšin tak vedla k radikalizaci jejich politických stran.

3.1.1. SUDETENDEUTSCHE PARTEI VE SLUŽBÁCH ADOLFA HITLERA

Značnou pomoc (zprvu možná nevědomou, později již zcela záměrnou) poskytla Hitlerově zahraniční politice sudetoněmecká strana SdP⁸⁶ v čele s Konradem Henleinem. Henlein dokázal upoutat velké množství voličů německé národnosti, ve volbách roku 1935 nad ostatními německými stranami drtivě zvítězil a získal poměrně velké množství křesel v parlamentu. Poté, co se ukázalo, že Henlein má za sebou značnou voličskou základnu, rozhodla se s ním Praha o jeho požadavcích pro sudetské Němce jednat. Henleinovi však přišly československým vedením nabízené ústupky zcela nedostatečné, a proto se obrátil na zahraniční mocnosti. Úspěchy slavil zejména v Británii, kde se jeho obvinění, že ČSR má velmi nespravedlivou menšinovou politiku, setkalo s velkou odezvou veřejnosti. Objevil se samozřejmě i v Berlíně a od roku 1935 se tak prokazatelně⁸⁷ stal tajnou prodlouženou rukou Hitlera, a to přestože v zahraničí opakovaně a zarytě tvrdil, že žádné instrukce z Berlína nedostává a že jedná čistě v zájmu sudetských Němců. Minimálně některé z jeho cest do Londýna však byly podniknuty na přímou Hitlerovu žádost,⁸⁸ a také ohledně jednání s československou vládou uděloval Hitler Henleinovi pokyny, aby si tak připravil půdu pro svůj budoucí vojenský výpad. Proto SdP nabádal k vytvoření vyhrocené situace, jež si vyžádá násilné řešení.

Beneš se zejména zpočátku vyjadřoval v tom smyslu, že Sudety jsou vnitropolitickou záležitostí a že ČSR nemá zájem na tom, aby se do tohoto sporu zapojovaly jiné země. Přesto se sudetský problém koncem roku 1937 dostal do popředí

---

⁸⁶ Původní název SHF (Sudetendeutsche Heimatfront) byl změněn na SdP (Sudetendeutsche Partei) až roku 1935. Pro jednoduchost však budu tuto stranu ve své práci vždy označovat jejím pozdějším názvem SdP.

⁸⁷ SdP získávala nejpozději od roku 1936 finanční příspěvky z pokladny německého ministerstva zahraničí.

⁸⁸ 28. března 1938 si Henlein poznamenal: „Führer oceňuje velký úspěch, který má Henlein v Londýně, a vyzval ho, aby jel znovu do Londýna, jakmile bude moci, a nadále tam působil ve smyslu nevměšování Anglie.“ ADAP II 107, citováno dle ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 102

zájmu světové politiky. Měla na tom zásluhu jak Henleinova aktivita, tak perfektně řízená říšská tisková propaganda. To československou vládu přesvědčilo, že je třeba přikročit k výraznějším ústupkům. Díky stále většímu tlaku Francie a Británie se pro Prahu také stalo nevyhnutelným jednání o sudetské otázce s Berlínem, které doposud ostře odmítala.

Propaganda v říšském tisku zcela ztratila zábrany ohledně Československa po úspěšném zakotvení německé armády v Porýní. Od této chvíle na ČSR útočil vší silou, pouze s krátkým oddechovým časem v době rakouského anšlusu. Tehdy se Německo snažilo československou vládu uklidnit slovy, že nemá v úmyslu stejným způsobem vstoupit do ČSR a že si naopak přeje zlepšení československo-německých vztahů. Tento diplomatický tah byl logický - přestože anšlus probíhal bez problémů, Hitlerovi by rozhodně nepomohlo, kdyby na obranu Rakouska napochodovala československá armáda, což, jak se domníval, nebylo nemožné. ČSR, jež se právem cítila se díky této události v ohrožení, se tak mohla snažit demonstrovat, že by se v případě útoku byla schopna bránit. Proto se Hitler společně s Göringem snažili vládu uchlácholit. Všechna ujištění však obsahovala podmínku - zlepšení situace sudetských Němců. Ofenziva proti Československu, která se po krátké pauze opětovně rozpohybovala, pak stavěla právě na tom, že tato podmínka dodržena nebyla.

Nejčastěji se objevovaným argumentem bylo obvinění, že Československo je „*předsunutá hlídka, mateřská letadlová loď bolševismu ve střední Evropě*“, doplněné smyšlenými informacemi o stavbě sovětských letišť na území ČSR⁸⁹, a dále také již zmiňované porušování práva národů na sebeurčení. Hitler moc dobře věděl, že toto jsou jeho dva nejsilnější argumenty, které se vší pravděpodobností uspějí, a to zejména ve Velké Británii. A to se také stalo. Chamberlain usoudil, že by bylo nejsnazší, zjistit od Hitlera, co přesně od Československa chce a „*jestliže budou požadavky rozumné, budeme naléhat na Čechy, aby je přijali, a když to učiní, musíme dostat ujištění, že je v budoucnu nechá na pokoji*.“⁹⁰ Bohužel však buď netušil, nebo si odmítal připustit, že pro Hitlera je zajištění práv sudetských Němců jen záminkou, a tak neměl zájem klást uskutečnitelné požadavky. Proto Henleina instruoval, aby žádal nemožné; jak sám shrnul: „*Musíme tedy vždycky vyžadovat tolik, abychom nemohli být uspokojeni*.“⁹¹ Což byl Hitlerův geniální plán. Dalo se předpokládat, že ve chvíli, kdy na pražskou vládu

---

⁸⁹ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, str. 111

⁹⁰ DGFB, series D, ii, str. 198, citováno dle NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 110

⁹¹ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 136

bude střídavě tlačit Francie a Anglie, bude donucena ustupovat Henleinovým požadavkům více a více. To by mohlo vést k tomu, že západní mocnosti budou s postupem československé vlády spokojeny a říšská anti-československá propaganda tím ztratí na síle. Pokud však budou kladeny stále další a další požadavky, které Praha jednoduše nebude moci splnit, zůstane Hitlerova nejsilnější diplomatická zbraň zachována. SdP teď byla v rukou Berlína a stala se tak Hitlerovým nástrojem k dobytí Československa.

3.2. DIPLOMATICKÉ AKTIVITY NA JAŘE A V LÉTĚ 1938

3.2.1. KVĚTNOVÁ PANIKA

Během květnového víkendu roku 1938 dostalo Československo zprávu, že se na něj Hitler chystá v nejbližších dnech zaútočit. Vláda tedy zalarmovala ostatní mocnosti a sama vyhlásila částečnou mobilizaci. Od Francie i SSSR se jí dostalo ujištění, že hodlají dostát svým závazkům a ČSR přijít na pomoc. Británie jako obvykle mlžila nejasnými výroky s cílem nechat Hitlera na pochybách. Není zcela jisté, jak tato mylná informace vznikla, nicméně Hitler v té době útok na ČSR ještě nechystal. Britská vláda v čele s Chamberlainem pochopila Hitlerovu zdrženlivost jako vítězství britsko-francouzské vytrvalosti, což dokazuje záznam z jeho deníku: „*Každý věří, že (Hitlerova domnělá porážka) je zcela důsledkem pevnosti britské vlády.*“⁹²

Povzbuzen tímto vývojem, pokračoval Chamberlain, a v jeho vleku i francouzská vláda, v tlaku na Československo. Po opadnutí napětí žádala Paříž i Londýn, aby československá vláda dala příkaz k demobilizaci a pokračovala v jednání se zástupci SdP s cílem poskytnout jim další ústupky a sudetskou otázku tak konečně vyřešit. Tímto stále sílícím nátlakem na Prahu Francie a Anglie de facto ubezpečovaly Hitlera, že mají zájem na vyřešení krize mírovou cestou za každou cenu. Na jaře toto jejich úsilí vyvrcholilo již zmiňovanou Londýnskou konferencí. Praha, v obavách, že by ji její západní spojenci mohli opustit a ona by tak zůstala osamocená, případně nucena spoléhat pouze na pomoc SSSR⁹³, nabídla poměrně významné ústupky. Na ně se pak

---

⁹² COOPER, A. D., *Old Men Forget*, str. 211, citováno dle NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 115

⁹³ Beneš vynakládal veškeré úsilí k tomu, aby se Československo nebylo nuceno spoléhat na pomoc samotného Sovětského svazu. Vždy dával přednost tomu, aby případná sovětská pomoc byla součástí pomoci západních spojenců. Navíc zástupci SSSR na dotazy české vlády ohledně případné pomoci většinou opakovali, že dostojí svým závazkům plynoucím ze spojenecké smlouvy, tzn., přijdou ČSR na pomoc až poté, co se zapojí Francie.

snažila na západě hlasitě upozorňovat, aby tak Anglii a Francii dokázala, že má snahu o dosažení dohody. Zejména britská vláda však Prahu příliš nevyslyšela a pod hrozbou vypovězení francouzsko-československé smlouvy, na níž se dohodla s Bonnetem, ji dostávala pod stále větší tlak.

3.2.2. MISE LORDA RUNCIMANA

Třebaže to ani jeden ze zástupců obou mocností přímo nevyslovil, Francie i Británie měly stejný cíl. Udržet mír za každou cenu, což v dané situaci znamenalo splnit bez výjimky všechna německá přání. A v tom jim musela „pomoci“ Praha. S vidinou tohoto cíle také Londýn navrhl vyslání „nezávislého“ prostředníka, který měl pomoci vést jednání mezi československou vládou a SdP. Na tento post navrhla Británie lorda Runcimana, bývalého ministra kabinetu, zejména však loďařského magnáta. S britským nápadem poslat Runcimana do Československa jako zprostředkovatele Beneš zpočátku příliš nesouhlasil, nakonec ale svolil a československá vláda zaslala do Británie zprávu, v níž si Runcimanovu misi „sama vyžádala“, jak si přál Halifax.

Lord Runciman dorazil do Prahy 3. srpna. Jeho úkolem bylo donutit československou vládu k ještě větším ústupkům. Pokud by se mu to podařilo, krize by (podle Chamberlaina) byla zažehnána. Pokud by Beneš jeho rady nevyslyšel, mohla tak Británie dokázat jeho umíněnost, na tom základě anulovat veškeré závazky, ČSR izolovat a zachránit si tak čest, jelikož k izolaci Československa dala jeho vláda sama důvod. Ve skutečnosti však nastala třetí varianta - Runciman byl nucen uznat, že československá vláda se chová rozumně a že tím, kdo nemá zájem se dohodnout, je SdP.

Aby na tento fakt Beneš ještě více poukázal, setkal se 4. září se zástupci SdP a požádal je, aby na papír sepsali všechny své požadavky a že tyto budou předem splněny. Oba muži byli tak zaskočení, že se Beneš nakonec chopil pera sám a všechny jejich dosud známé požadavky sepsal. Samozřejmě to udělal s vědomím, že tento návrh bude zástupci SdP zamítnut. Jeden z vůdců SdP vystihl situaci přesně: „*Proboha, oni nám dali úplně všechno!*“⁹⁴. Netušili, co dělat. Pokyny z Berlína byly jasné - nedopustit za žádnou cenu dohodu. Jaké další požadavky však mohli klást, když jim Beneš nabídl vše? Henlein společně s dalšími muži z SdP proto urychleně spěchali za Hitlerem, aby

---

⁹⁴ WHEELER BENNETT, J. H., *Munich: Prologue to tragedy*, str. 92 citováno dle NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 122

se s ním poradili, co dál. Hitler jim dal jasnou odpověď. Je třeba přerušit jednání s vládou a pokusit se vyprovokovat v pohraničí nepokoje.

Britské úmysly s Runcimanem ukazují na fakt, že britská vláda byla zcela přesvědčena o tom, že poskytne-li SdP a potažmo Hitlerovi všechny ústupky, které žádají, versailleská „nespravedlnost“, na niž Němci poukazovali, bude vyřešena, Hitler bude spokojen a válečný konflikt bude zažehnán. V této víře se Chamberlain, a s ním na jedné lodi Bonnet, po celou dobu snažili vyjít Hitlerovi vstříc ve všech jeho požadavcích a „zajistit tak pro Evropu mír“. Tyto snahy vyvrcholily Mnichovskou konferencí, kde byl tento „evropský mír“ zpečetěn.

3.2.3. CHAMBERLAINOVA JEDNÁNÍ S HITLEREM

Vzhledem ke stále se stupňujícím požadavkům SdP i Hitlera samotného bylo jasné, že jednání o ústupcích Prahy vůči sudetským Němcům skončilo; bylo nutné Sudety odstoupit a teď už se jen jednalo o to, jakou formou, v jakém časovém horizontu a územním rozsahu k tomuto dojde.

Chamberlain se myšlenkou na osobní jednání s Hitlerem zabýval již nějakou dobu, k jejímu realizování se odhodlal po Hitlerově projevu v Norimberku. Chamberlain přiletěl do Německa 15. září a téhož dne odpoledne bylo zahájeno jeho první osobní setkání s Hitlerem. Hitler započal jednání agresivními zmínkami o Československu a o tom, že československou otázku je nutno vyřešit „so oder so“⁹⁵ Chamberlain vyjádřil Hitlerovi pochopení a sdělil mu: „*V zásadě nemohu nic říci proti oddělení sudetských Němců od zbytku Československa, za předpokladu, že bude možné překonat praktické obtíže.*“⁹⁶ Pokračoval tak ve své „politice odkrývání karet“. Hitlera tak, tentokrát již opravdu na rovinu, ubezpečil, že Británie v případě anexe Sudet vojensky nezasáhne a že teď zbývá jen otázka „jak“. Když už si mohl být Hitler opravdu jistý, že se zásahu Británie nemusí obávat, přirozeně ho to pobídlo k tomu, své požadavky stupňovat.

V souvislosti s touto schůzkou proběhly o několik dnů později v Londýně francouzsko-britské rozhovory. Chamberlain i Runciman zde shodně doporučili odstoupení Sudet, Francie připomněla, že je k ČSR vázána spojeneckou smlouvou, kterou nemůže vypovědět. Daladier nicméně prohlásil, že Praha se v důsledku

---

⁹⁵ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 280

⁹⁶ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 178

„přátelského nátlaku“ s odstoupením „určitých oblastí“ vyrovná,⁹⁷ je však nutné dát zbytku Československa záruky. Poté, co Francie nakonec souhlasila s odstoupením všech oblastí s německou většinou, svolila Británie k poskytnutí společných britsko-francouzských garancí Československu, bude-li s tímto plánem souhlasit. Toto byl moment, který zpečetil osud Československa tak, jak bylo ve Versailles vytvořeno. Praha, poté co na ní byl vyvinut silný nátlak ze strany Francie, britsko-francouzské návrhy z Londýna přijala. Výslovně však zdůraznila, že počítá s dodržáním slíbené záruky. Ta však nebyla nikdy poskytnuta.

Již za několik dní se konala další schůzka Chamberlaina s Hitlerem, tentokrát v Bad Godesbergu. Chamberlain zde zopakoval, že souhlasí s připojením Sudet k Německu a zároveň načrtl jeho podmínky. Čistě německé oblasti budou postoupeny ihned a bez potíží, odstoupení oblastí se smíšeným obyvatelstvem určí stanovená komise, Československo zruší své spojenecké smlouvy a namísto toho obdrží francouzsko-britské garance. Chamberlain, podle záznamů očividně spokojen s výsledkem své práce a v očekávání pochvalných slov od Hitlera, byl Hitlerovou reakcí šokován. „*Strázně mě to mrzí, pane Chamberlaine, že už na tyto věci nemohu přistoupit. Po vývoji posledních dnů už toto řešení není možné.*“⁹⁸ Pokračoval požadavky na uspokojení nároků všech národnostních menšin žijících v Československu a rozhovor zakončil hrozbou války.

To, že Hitler během několika málo dnů dokázal vystupňovat znovu požadavky, tentokrát téměř do absurdity, a zároveň zcela otevřeně hrozit válečným konfliktem, nelze přičítat ničemu jinému, než britské (a zejména díky Bonnetovi i francouzské) politice několika posledních týdnů a měsíců. Hitler nepotřeboval žádnou geniální prozíravost, aby z jasných náznaků jejich slabosti a povolnosti vyvodil pro sebe potřebné důsledky⁹⁹. Obě mocnosti mu daly jasně a srozumitelně najevo, že válku nechtějí a že se budou pokoušet udržet mír za každou cenu. Není tedy nikterak překvapivé, že Hitler, v situaci, kdy věděl, že může klást téměř neomezené požadavky, této situace využil a pokusil se ze svého výhodného postavení vytěžit maximum.

Následujícího dne oznámil Halifax s premiérovým souhlasem pražské vládě, že Británie i Francie odvolávají vzhledem k současnému vývoji svou původní radu, aby Československo upustilo od mobilizace. Na tuto zprávu Praha okamžitě zareagovala a

---

⁹⁷ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 285

⁹⁸ Schmidty zprávy, ADAP II 562, citováno dle ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 320

⁹⁹ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 215

oznámení o československé mobilizaci zastihlo Hitlera právě při pokračování jednání s Chamberlainem, ve večerních hodinách dne 23. září. Memorandum, jež vzniklo na základě jednání v Godesbergu, obsahovalo mnoho pro ČSR naprosto zničujících podmínek, což zřejmě uznaly i Británie s Francií. Dle jejich očekávání poslala československá vláda na toto memorandum zamítavou odpověď. V této odpovědi stálo: „*Jde ve skutečnosti o ultimátum, dávané obvykle poraženému národu, a nikoli o návrh suverénnímu státu, ... Tyto návrhy jdou daleko za to, co jsme v takzvaném anglicko-francouzském plánu přijali. Olupují nás o jakoukoli jistotu naší národní existence. ... Spoléháme se na obě velké západní demokracie, jejichž přání jsme splnili oproti vlastnímu úsudku, že nám pomohou v těchto osudových hodinách.*“¹⁰⁰

Jelikož obě mocnosti přepokládaly, že s memorandem Praha nebude souhlasit, začaly už jednat o tom, co by se stalo v případě, že by Hitler dostal svým výhrůžkám a Československo napadl. Británie se dotázala Francie, zda je ochotna a připravena splnit v takovém případě své spojenecké závazky. Nedostalo se jí však přesvědčivé odpovědi. Daladier spíše potvrdil, že Francie se za Československo postaví, Bonnet však vyslovil názor, že Francie už vyčerpala své závazky nepřímou pomocí, zásilkami zbraní a mobilizací. Žádný francouzský závazek v případě války tak podle něj neexistuje.¹⁰¹ Francie se tedy s ohledem na vnitřní neshody nedokázala jasně vyjádřit. Británii se dle očekávání do války kvůli Československu už vůbec nechtělo. Dokládá to Chamberlainův rozhlasový projev, ve kterém prohlásil za „*neuvěřitelné, že máme kopat zákopy a zkoušet si plynové masky kvůli sporu mezi lidmi ze vzdálené země, o nichž nic nevíme.*“¹⁰² Tento na první pohled nepřilíš diplomatický výrok však věrně odrážel britské veřejné mínění, které reprezentoval i titulky v novinách Daily Express, který zněl „*Kde je Praha?*“¹⁰³

Z mezinárodního systému, jenž vznikl po konci první světové války a který Hitler už od svého jmenování kancléře postupně rozkládal, a nutno podotknout že k tomu docházelo za vydatné pomoci britského a později také francouzského appeasementu, v druhé polovině roku 1938 mnoho nezbylo. Je tudíž pochopitelné, že mocnosti teď tápaly a nevěděly, podle jakých pravidel by se měly zachovat. Logicky tak

---

¹⁰⁰ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 332

¹⁰¹ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 344

¹⁰² FEILING, K. *Neville Chamberlain*, str. 372, citováno dle NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 138

¹⁰³ tamtéž

zvolily cestu vlastní, nebo, jak to nazýval Chamberlain, evropské, záchrany před válkou. Tato „záchrana“ přišla za několik dní v podobě dokumentu schváleného čtyřmi evropskými mocnostmi na konferenci v Mnichově.

3.3. MNICHOVSKÁ KONFERENCE

Hitlerova pozvánka do Mnichova dorazila do Londýna právě ve chvíli, kdy se zde konalo zasedání dolní sněmovny. Chamberlain přerušil svůj projev a přečetl telegram, ve kterém Hitler zval Chamberlaina na konferenci, kde měla být konečně vyřešena sudetská otázka. Zván byl také Mussolini a Daladier. Po dočtení telegramu premiér dodal, že snad není nutné říkat, jak odpoví. Ve sněmovně vypuklo obrovské nadšení. Poslanci vstávali z lavic a tleskali. Podobné pozdvižení způsobila pozvánka i v Paříži. Britská i francouzská veřejnost usoudila, že válka byla zažehnána.

V Praze se neslavilo. Každý zde tušil, co přijde. Generálové apelovali na Beneše, aby Německu vyhlásil válku - československá armáda je připravena. Beneš však odmítl. Izolovanou válku by Československo dlouho vést nedokázalo a ve vojenskou pomoc některé z evropských zemí už přestal doufat. Dodnes však existuje otázka, co by se v případě, že by ČSR vytáhla v těchto dnech do boje, stalo. Nějakou dobu by se dokázala ubránit a možná by během té doby některá z mocností uznala, že je třeba Československu pomoci. Beneš se však zřejmě obával, že by tato pomoc mohla přijít od Sovětského svazu¹⁰⁴, západní mocnosti by se distancovaly a takovou situaci si nepřál.

Praha se ještě snažila vymoci si účast jejího zástupce na konferenci, bohužel však marně. Zástupci Československa byli po příjezdu do Mnichova přivítáni „*asi jako se vítají osoby podezříváné policií*“¹⁰⁵ a za doprovodu gestapa byli zavezeni do hotelu, kde museli po celou dobu konání konference nečinně vyčkávat.

Těsně před začátkem konference obdržel Mussolini zprávu s podmínkami, které sepsalo německé ministerstvo zahraničních věcí. Není jisté, zda za tím stál sám Hitler, či nikoli, nicméně se díky tomuto plánu ocitl ve výhodné situaci. Mussolini po zahájení

---

¹⁰⁴ I když je to značně sporné. Sovětští zástupci se sice několikrát vyjádřili ve smyslu, že je SSSR připraven pomoci, i kdyby však tato ujištění byla myšlena vážně, existovalo zde mnoho technických problémů - postup vojsk přes Rumunsko ani Polsko nebyl možný, československá a sovětská armáda měla navíc vzájemně nekompatibilní komunikační systém.

¹⁰⁵ Zpráva H. Masaříka, člena československé delegace, citováno dle ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 372

konference návrh přednesl, aniž by se zmínil, že nešlo o jeho vlastní návrh, a Hitler jako velký grant s těmito podmínkami souhlasil. Plán v zásadě schválili i Chamberlain s Daladierem. Jediným „kompromisem“ oproti godesbergskému memorandu byl časový plán, který určil, že odstoupení Sudet proběhne po etapách do 10. října, ne jak bylo navrhováno Hitlerem dříve - do 1. října. O podmínkách smlouvy byli českoslovenští zástupci informováni až ve večerních a nočních hodinách s vysvětlením, že „*proti rozsudku není odvolání a že neexistuje možnost změny*“¹⁰⁶. Samotná dohoda byla podepsána v noci na 30. září a pro Československo znamenala ztrátu zhruba 41 000 km² jeho území, přibližně 800 000 obyvatel českého původu a významnou část průmyslové základny.¹⁰⁷ Když tentýž den navštívili francouzský, britský a italský vyslanec Kroftu, aby mu sdělili výsledek konference a obsah dosažené dohody, odpověděl jim: „*Jménem prezidenta republiky, jakož i své vlády prohlašuji, že se podrobujeme rozhodnutím, učiněným v Mnichově bez nás a proti nám. ... Nechci kritizovat, ale je to pro nás katastrofa, kterou jsme si nezasloužili. ... Nevím, zda budou mít vaše země prospěch z rozhodnutí učiněného v Mnichově. Určitě však nejsme poslední, po nás to postihne i jiné.*“¹⁰⁸

Chamberlain se v Mnichově zdržel o něco déle, než ostatní státníci. Brzy odpoledne navštívil Hitlera a nabídl mu uzavření německo-anglické deklarace, která měla vyjadřovat touhu obou zemí „*nikdy se nedostat do vzájemného ozbrojeného střetu*“¹⁰⁹. Jak se brzy ukázalo, Hitler tomuto „kusu papíru“, jak deklaraci nazval, nepřikládal žádný význam. Byl to stejný kus papíru, jakým Chamberlain plný nadšení mával¹¹⁰, když se vrátil do Londýna. Ještě týž den volal do nadšeného davu z okna na Downing Street: „*To je podruhé, kdy z Německa na Downing Street přišel mír se ctí. Věřím, že je to mír pro naši dobu.*“¹¹¹ Mnohem střízlivěji viděl situaci, do níž se Evropa 30. září 1938 dostala, Churchill, když Mnichovskou dohodu označil za „*první doušek z hořkého šálku, který nám bude nabízen rok za rokem*“¹¹².

---

¹⁰⁶ Zpráva H. Masaříka, člena československé delegace, citováno dle ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 374

¹⁰⁷ NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 144

¹⁰⁸ Kroftovo prohlášení, citováno dle ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 375

¹⁰⁹ Anglo-German Declaration, 30/9/38, Imperial War Museum, citováno dle NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 145

¹¹⁰ Známá fotografie (viz. Příloha 3, str. 52) opravdu zachycuje Chamberlaina s britsko-německou deklarací, nikoli s Mnichovskou dohodou, jak se veřejnost často mylně domnívá.

¹¹¹ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, str. 188

¹¹² COOPER, A. D., *Old Men Forget*, str. 239, citováno dle NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, str. 147

Zatímco západní Evropa jásala a vítala své státníky záplavami květin a blahopřání, 1. října 1938 zahájily německé jednotky obsazování československého pohraničí, za půl roku byl obsazen i zbytek republiky. Osud Československa, celé Evropy a později i většiny světa byl zpečetěn.

ZÁVĚR

Mnichovská dohoda bývá označována za příklad selhání politiky appeasementu. Appeasement je však jen jednou z mnoha příčin, proč k podepsání dohody a následně k druhé světové válce došlo.

Za první příčinu můžeme označit samotné znění Versailleské mírové smlouvy. To dalo Hitlerovi do rukou dvě účinné zbraně, které pak dokázal přesně zacílit. Jednalo se o pocit nespravedlivého míru, který Hitlerovi pomohl dostat se k moci a dosáhnout prvních úspěchů v zahraniční politice, a o právo na sebeurčení národů, jehož se sudetští Němci (za Hitlerovy koordinace) tak hlasitě dovolávali, až tohoto práva pro sebe dosáhli a stejné právo obyvatelstvu české národnosti upřeli. Je paradoxem, že právě versailleský systém, jímž byla Československá republika zrozena, způsobil také její zničení. Dnes se objevuje názor, že československé hranice nebyly ve Versailles nakresleny správně, s ohledem na hranice národnostní. Otázkou však je, zda šlo na Pařížské konferenci určit hranice nově vznikajícího Československa jinak? Zvětšování území poraženého Německa nepadalo jednoduše v úvahu. Hitler však dokázal některé evropské státníky přesvědčit o tom, že před dvaceti lety udělali chybu, a že by ji teď měli odstoupením Sudet napravit.

Další příčinou zhroutení versailleského systému nebyl systém samotný, ale posedlost západních státníků smlouvami. Členové britských i francouzských vlád byli přesvědčeni, že „co je psáno, to je dáno“, a nedokázali si připustit možnost, že pro nějakého státníka může být smlouva jen cárem papíru, na který je možno napsat cokoli, co mu pomůže k dosažení jeho cílů. Hitler dodržoval jen ty smlouvy a závazky, které se mu hodily. Ty, které mu v jeho politice překážely, dokázal zpočátku obejít, později, se získáním sebevědomí, pak bez skrupulí vypovědět. Evropské mocnosti si s takovouto politikou nevěděly rady a vypovězené smlouvy se stále snažily nahrazovat jinými v bláhovém domnění, že smlouvy je dokážou ochránit před agresí. Alespoň zpočátku

jim to však není možné zazlívát - bylo běžnou praxí, že se smlouvy dodržovaly. Hitler se však všemu, co bylo běžné, značně vymykal.

To, co dovedlo Evropu k válce, byl fakt, že evropští státníci nedokázali Hitlera ani po jeho několikanásobném porušení závazků odhadnout. Stále doufali, že když dají Hitlerovi vše, co požaduje, a odstraní nespravedlivé podmínky, které byly Německu ve Versailles nadiktovány, *führer* se s tím spokojí a oni tak zajistí pro Evropu mír. Opak byl však bohužel pravdou. Za velmi výstižnou považuji Churchillovu charakteristiku britského úsilí vyjít Hitlerovi vstříc v září 1938: „ *S namířeným revolverem žádal jednu libru* (15. září v Berchtesgaden). *Když jsme mu ji dali, žádal s namířeným revolverem dvě libry* (22. - 23. září v Godesbergu). *Nakonec se diktátor uvolil vzít jednu libru, sedmnáct šilinků a šest pencí* (Mnichov) *a zbytek ve formě ujištění o dobrých úmyslech pro budoucnost* (britsko-německá deklarace).“¹¹³ Tímto způsobem jednal Hitler nejen v září 1938, ale de facto po celou jeho politickou kariéru. K tomu je ještě třeba přičíst neskutečnou trpělivost, s jakou dokázal v souboji nervů nad ostatními státníky vždy zvítězit. V upřímné snaze udržet v Evropě mír a zabránit tomu, aby se historie opakovala a Evropu opět zachvátila strašná válka, vystupňovali zpočátku britští, poté v jejich vleku i francouzští představitelé politiku appeasementu do tak absurdních rozměrů, že dovedla Evropu přesně k tomu, čemu měla zabránit.

Po podepsání Mnichovské dohody nebyl Hitler spokojen. Může se to zdát překvapivé. Vezmeme-li však v úvahu, jak snadno přistupovala Velká Británie i Francie na všechny požadavky, jež Hitler kladl, dá se pochopit, že si Hitler vyčítal, že se svými evropskými „partnery“ tímto způsobem vůbec jednal. V důsledku tohoto poučení z Mnichova se při příští příležitosti zachoval jinak. V září 1939 obsadil Polsko, a to bez předchozích slov. Jednání vedl už pouze z pozice síly - z území jiného státu.

---

¹¹³ Churchill, Reden I, 71 an., citováno dle ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*, str. 378

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

- ❖ ČELOVSKÝ, B., *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy: Tilia, 1999, 470 s., ISBN 80-86101-19-3
- ❖ KURAL, V., VAŠEK, F., *Hitlerova odložená válka za zničení ČSR*, Praha: Academia, 2008, 235 s., ISBN 978-80-200-1657-7
- ❖ KVAČEK, R., *Nad Evropou zataženo*, Praha: Svoboda, 1966, 450 s.
- ❖ KVAČEK, R., *Historie jednoho roku*, Praha: Mladá fronta, 1976, 268 s., ISBN 99-00-01061-X
- ❖ LUKÁŠEK, L., *Komentované dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného*, I. díl, Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 525 s., ISBN 80-245-0193-7
- ❖ MACMILLANOVÁ, M., *Mírotvorci: Pařížská konference 1919*, Praha: Academia, 2004, 551 s., ISBN 80-200-1151-X
- ❖ NEVILLE, P., *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend, 2008, 294 s., ISBN 978-80-86891-98-9
- ❖ TAYLOR, A. J. P., *Příčiny druhé světové války*, Bratislava: Perfekt, 2005, 301 s., ISBN 80-8046-288-7
- ❖ VESELÝ, Z., *Dějiny mezinárodních vztahů*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 606 s., ISBN 978-80-7380-018-5

Internetové zdroje

- ❖ **NS Archiv** - Dokumente zum Nationalsozialismus
<http://www.ns-archiv.de/>
- ❖ **Portál veřejné správy České republiky**
<http://portal.gov.cz/>
- ❖ **Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka**
<http://smsjm.vse.cz/>
- ❖ **The National Archives** - UK government's official archive
<http://www.nationalarchives.gov.uk/>